

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEGO GIMNAZYUM REALNEGO

IMIENIA FRANCISZKA JÓZEFA

w **Drohobyczu**

za rok szkolny

1885.

W GRÓDKU.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z Drukarni J. Czajńskiego.

1885.

T R E Ś Ć.

1. Porównanie organizacji dzisiejszych gimnazyów austryackich pod względem pedagogicznym i dydaktycznym z gimnazjami w Polsce przez Komisją edukacyjną zaprowadzonymi, przez Michała Wagilewicza.
  2. Wiadomości szkolne przez Dyrektora.
-

Porównanie organizacyi
dzisiejszych gimnazyów austryackich
pod względem
pedagogicznym i dydaktycznym
z gimnazyami w Polsce
przez Komisją edukacyjną zaprowadzonymi
przez
MICHAŁA WAGILEWICZA.

(Die heutigen Gymnasien in Oesterreich mit den im ehemaligen Königreiche Polen durch die Commission für Unterricht und Erziehung eingerichteten Gymnasien in pädagogischer und didaktischer Beziehung zusammengestellt).

I. Stan wychowania w Polsce przed rokiem 1773.

Przed ustanowieniem komisji edukacyjnej pobierała młodzież katolicka w Polsce edukacją w koloniach akademickich i w szkołach utrzymywanych przez XX. Jezuitów i Pijarów.

Koloniami akademickimi nazywano szkoły ustanowione w rozmaitych częściach kraju przez akademią krakowską. Atoli sama akademia, owe do końca prawie XVI. wieku jedyne ognisko, z którego światło nauk na całą Polskę rozchodzić się miało, posiadała urządzenie zupełnie duchowne: parano tu teologią i filozofią scholastyczną Tomistów i Duns Skota, i wpajano w młodzież wyobrażenia korzystne hierarchii kościelnej, zaniedbywano zaś nauk, któreby krajowi pożytek przynieść mogły*). Szkoły akademickie mogły być tylko wiernym odbi-

---

*) Por. J. Łukaszewicza: Historia szkół w Koronie i w W. X. Litewskiem od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. I., str. 49 i nast.

ciem swęj macierzy i wychowywały młodzieź w tym samym duchu co powszechna szkoła królewska.

Akademia krakowska nie była nigdy w tém szczęśliwém położeniu, iżby szkołom krajowym dostateczną liczbę zdatnych nauczycieli dostarczyć mogła, to też posady nauczycielskie obsadzano w znacznej części cudzoziemcami a ci zaprowadzali w szkołach polskich książki w swojej ojczyźnie używane. Z tąd poszło, że prawie w każdej miejskiej i wyższej szkole z innych książek i inaczej uczono, co dla duchowieństwa było to rzeczą obojętną, byleby sama nauka nie przeciw wierze w sobie nie zawierała *).

Wyżej pod tym względem stały szkoły przez OO. Jezuitów utrzymywane.

Stanisław Hozyusz, kardynał i biskup warmiński, bawiąc na soborze trydenckim poznał się tam z kilku członkami świeżo założonego zakonu i nabrawszy przekonania, że w nich mogłaby Polska zyskać dzielnych szermierzy przeciw szerzącej się po całym kraju reformacyi, postanowił ich sprowadzić do Polski. Na wezwanie tedy Hozyusza przybyli OO. Jezuitci w roku 1564 do Brunsberga w Warmii. Za przykładem kardynała poszli inni biskupi i możni świeccy panowie i wnet też wzniosły się kollegia i missye jezuickie w różnych okolicach Polski i W. X. Litewskiego **).

Zadaniem stowarzyszenia Jezuitów było zachowanie i krzewienie rzymsko-katolickiej wiary przez kazania publiczne, ćwiczenia duchowne i uczynki chrześcijańskiej miłości, osobliwie zaś przez nauczanie i wychowanie młodzieży. To też przy nowo założonych kolegiach powstawały szkoły, w których młodzieź polska według metody w innych krajach przez Jezuitów praktykowanej nauki pobierała.

Przy schyłku XVI. wieku napisał generał zakonu Claudius Aquaviva słynną swą instrukcyą pod tytułem: „Ratio et institutio studiorum societatis Jesu“, która odtąd za stałą normę

---

*) Por. J. Łukaszewicza: Historia szkół w Koronie i w W. X. Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1749. T. I., str. 83 i nast.

***) Ob. u Łukaszewicza Historia szkół etc. t. I., str 119 i następane

przy organizacyi wszystkich szkół jezuickich służyła *). Zasady tam wskazane starano się wszędzie z całą ścisłością i konsekwencyą w życie wprowadzić. czego wynikiem była owa jednolitość metody naukowej, której szkołom akademickim nie dostawało.

Jeszcze pod innym względem stały szkoły Jezuickie nie-skończenie wyżej od kolonij akademickich. Zakon rekrutował swych członków z pomiędzy ludzi odznaczających się znakomitymi zdolnościami a z tych każdy powinien był przynajmniej czas jakiś poświęcić się zawodowi nauczycielskiemu. Młodzieniec wstępujący do zakonu musiał przedewszystkiēm odbyć dwa lata nowicyatu. poczem jako scholastyk wstępował do którego z kolegów. Tu przez dwa lata powtarzał t. zw. humaniora (repetitio) a przez następne trzy lata poświęcał się studyum filozofii, historyi, matematyki i fizyki. Po upływie tego czasu zostawali kandydaci magistrami klas gramatykalnych, w których uczyli przez cztery do sześciu lat. Poczem przypuszczano ich do studyów teologicznych, które znowu cztery do sześciu lat trwały. Dopiero po ukończeniu kursów teologii i po roku nowej próby w zawodzie nauczycielskim (t. zw. tertia probatio) otrzymywali kandydaci kapłańskie święcenie i zostawali wreszeie rzeczywi stymi profesorami humaniorów lub szkół licealnych **).

Takiēj procedury przestrzegali OO. Jezuić przy kształceniu swoich nauczycieli: o ileż więc przewyższali profesorowie jezuićcy rutyną i wykształceniem nauczycieli szkół akademickich!

Przy tym stanie rzeczy zjednały sobie szkoły jezuićkie wielką wziętość w Europie i dość przytoczyć słowa znakomitego Bakona: „Ad paedagogicum quod attinet brevissimum foret dictu: Consule scholas Jesuitarum, nihil enim quod in usum venit his melius“. — ażeby poznać jakiego zachowania zażywała ich metoda dydaktyczna i wychowawcza nawet u znakomitych innowierców ***).

Nauka w szkołach jezuićkich dzielila się na trzy sto-

---

*) Ob. F. Hohegger. Der Lehrstand an den höheren Schulen w Zeitschrift für die österr. Gymnasien, rocznik 1871. str. 293.

**) Por. Hohegger l. c. str. 294 i Łukaszewicz, Historya szkół etc. t. I., str. 235.

***) Por. Hohegger l. c. str. 294.

pnie: kurs gramatyki, humaniorów i filozofii. Kurs gramatyczny obejmował trzy najniższe klasy, zwane gramatykalnymi (classes grammaticae: infima, grammatica, syntaxis), które uważać należy za kursa przygotowa wczę do dwóch wyższych klas (classes humaniorum): poësis i rhetorica. Wszystkie pięć klas, z których ostatnia zwykle dwa lata trwała, stanowiły t. zw. niższe studia (studia inferiora), w przeciwieństwie do kursów filozoficznych dwa do trzech lat trwających, które zwano studjami wyższymi (studia superiora)*).

W pierwszych trzech klasach uczono przeważnie gramatyki łacińskiej a w części i greckiej i zapoznawano uczniów z zasadami języka łacińskiego, w dwóch następnych klasach postępowano już o krok naprzód a mianowicie: w poezji przyswajano im główne zasady prozody i uczono ich układać łacińskie wiersze, w następnej zaś t. j. w retoryce wykładano teorią wymowy, ćwiczeno uczniów w stylistyce łacińskiej i wpajano im w pamięć najpiękniejsze zwroty retoryczne z autorów klasycznych**). W szkołach jezuickich chodziło głównie o to, ażeby uczniów nauczyć po łacinie, to też przy czytaniu i objaśnianiu autorów łacińskich zwracano większą uwagę na stronę gramatyczną, słownikową i źródłosłowową, zaś nauk pomocniczych jako to: mitologii, historii starożytnej i geografii, starożytności rzymskich i greckich uczono tylko tyle, ile do zrozumienia autorów okazało się niezbędnie potrzebnem***).

Język grecki traktowano już z mniejszą ścisłością a od czasów Jana Kazimierza całkiem go zarzucono, natomiast wprowadzono języki nowożytne: francuzki i niemiecki, naukę historii powszechnej i geografii nowożytnej. Tylko w niektórych kolegiach figurował jeszcze język grecki i to jako przedmiot nadobowiązkowy****).

Przy znaczniejszych kolegiach jako to w Poznaniu, Ka-

*) Porówn. Adolf Beer i Fr. Hohegger, Die Fortschritte des Unterrichtswesens in den Kulturstaaten Europas, t. I., str. 268 i Łukaszewicz, Historia, t. I., str. 235.

***) Ob. J. Łukaszewicza Historia etc. t. I., str. 236 i następne.

****) Tamże str. 243.

*****) Tamże str. 251.

liszu, Sandomierzu, we Lwowie, Stanisławowie i innych istniały prócz właściwych pięcioklasowych szkół średnich jeszcze kursy filozofii i teologii. Na filozofii uczono etyki, niższej i wyższej matematyki, fizyki i metafizyki. Kurs filozoficzny trwał przez trzy lata i uważać go należy za przygotowanie do studyum zawodowego t. j. teologii, której kursy trwały lat cztery*).

Z tem wszystkiem odpowiadała organizacya szkół jezuickich całkowiec duchowi i wyobrażeniom swojego wieku, który biegłość w językach klasycznych a mianowicie w łacińskim uważał za szczyt umysłowego wykształcenia.

W Polsce jak wszędzie mieli Jezuici niezmiernie powodzenie. Już za panowania Batorego klasztory ich niezmiernie się w kraju rozmnożyły. Sam Batory założył im kolegium w Połocku a przywilejem danym we Lwowie dnia 7. lipca 1587 roku wyniósł ich kolegium w Wilnie do rzędu akademii, którą w prawach i swobodach porównał z akademią krakowską**).

W miarę jak szkoły jezuickie się mnożyły i wziętości w kraju nabywały, upadały kolonie akademickie.

Około tego czasu założył Jan Zamojski w swoim rodzinnem gnieździe Zamościu, drugą szkołę główną w Polsce, którą na wzór akademij włoskich urządzić kazał***). Atoli ta akademia nie doznała nigdy wielkiego powodzenia, najprzód bowiem była od swoich założycieli niedostatecznie wyposażoną a powtórę jako córka szkoły głównej krakowskiej, z której swe siły nauczycielskie pociągała, nie zdołała nigdy wznieść się ponad widnokrąg swój macierzy — a zatem mogli Jezuici rozszerzać swój wpływ także na Rusi t. j. w tej części kraju, w której szkoła główna Zamojska miała być rozsądnikiem oświaty****).

Wiek Zygmunta III. był dla Jezuitów że tak powiem: „siècle de bonne fortune“: zakon wzrastał w majątek i znaczenie;

---

*) Ob. J. Łukaszewicza Historia etc. t. I., str. 249 i następne.

***) Tamże str. 123.

****) Kursy w akademii Zamojskiej otworzone zostały w roku 1595 — ob. Łukaszewicza Historia t. I., str. 127.

*****) Por. J. Łukaszewicza Historia.. t. I., str. 129.

szkoły jego zasłynęły rozgłosem. to też młodzież tłumnie garnęła się do nich omijając kolonie akademickie *).

Akademia krakowska trwa ciągle w swoim zastoju i opiera się stanowczo wszelkiej reformie. Od czasu do czasu rozwija wszakże to źródło światła, ta matka nauk, jak ją konstytucye krajowe i panegeryści nazywają, niezwykłą energię, ale nie na polu naukowym, — tylko uważając naukę za monopol, toczy zaciętą walkę z Jezuitami o prawo uczenia w tém lub owém miejscu.

Dość wspomnieć o owych gorszących i tak poważnej instytucyi wcale niegodnych zatargach akademii z Jezuitami krakowskimi o prawo założenia szkoły w Krakowie. Akademicy wodzili się z pobożnymi Ojcami po Rzymie, po sejmach krajowych, i w końcu skończyła się sprawa na korzyść akademii**).

Taką samą żarliwą czynność umiała rozwinąć akademie, gdy chodziło o to, by nie dopuścić Jezuitów do podniesienia ich szkół poznańskich lub lwowskich do rzędu akademii***).

Wszelako konkurencya z Jezuitami sprawiła przynajmniej tyle, że akademie stara się nie tylko o utrzymanie swych dotychczasowych szkół, lecz owszem kreuje nowe kolonie nawet po burzach, jakie kraj za Jana Kazimierza nawiedziły. I tak powstała szkoła nowodworska w Krakowie, kolonia w Białym, w Łowiczu, Pińczowie, w Wieliczce, Bochni i innych miejscach****).

Pod względem dydaktycznym różniła się organizacja kolonij akademickich do organizacyi szkół jezuickich. Jako przykład onej niech nam posłuży organizacja wyższej szkoły poznańskiej, jako najznacniejszej kolonii akademickiej.

Szkoła poznańska podzieloną była na pięć klas: 1) schola grammatices, 2) schola rhetorices, 3) schola mathematica 4) schola philosophica, 5) schola iuridica*****).

Uczniowie przybywający do tej szkoły musieli nabyć już w szkołach niższych znacznej biegłości w języku łacińskim, w klasie bowiem pierwszej prócz gramatyki, która była naj-

---

*) Por. Łukaszevicza Historia t. I. str. 125 i nast.

***) Ob. tamże str. 138—153.

****) Tamże str. 156 i następn.

*****) Tamże I. str. 173.

*****) Tamże str. 212.

ważniejszą w tej klasie dyscypliną, czytali już listy Cyncerona, twory Owidiusza, Tibulla i innych. W tejże klasie uczono także początków języka greckiego.

W retoryce wykładano przepisy retoryczne a do autorów przybierano Wirgilego. W klasie zwanój mathematica uczono uczniów prawideł dyalektyki i wykładano im w godzinach południowych początki matematyki i astronomii. W klasie filozoficznej wprawiano uczniów w rozprawy ustne zaś w soboty ćwiczone ich w konkluzjach. W klasie ostatniej uczono czytać skrócenia prawnicze (abbreviaturae), wykładano instytucye cesarskie; w godzinach popołudniowych czytano filozofią moralną; w soboty wykładano reguły prawa*).

Samego planu***) wcale ganić nie można: przez zdolnych a przynajmniej rutynowanych nauczycieli wykonany, mógłby dla uczącej się młodzieży znaczne przynieść korzyści. Młodzieniec ukończywszy szkoły akademickie posiadał jakie takie wykształcenie ogólne a pragnąc poświęcić się n. p. palestrze nie potrzebował udawać się dopiero do Krakowa na naukę prawa, nabywał bowiem podstawnych jej zasad w szkole średniej. W prawdzie nauka prawa należy do studyów fachowych i powinna być wykładaną dopiero na uniwersytecie, atoli przy znaczném oddaleniu niektórych prowincyj rozległego kraju od szkoły głównej, było rzeczą pożyteczną, jeżeli już niekonieczną, aby początków tej nauki przynajmniej w niektórych szkołach średnich udzielano.

Organizacye innych szkół akademickich były mniej więcej do poznańskiej podobne***).

Atoli organizacya choćby najlepsza nie przyda się na nic, jeżeli nie ma sił odpowiednich do jej wykonania, — a takowych nie mogła akademia krakowska swoim koloniom dostarczyć. W roku 1660 skarży się jej rektor Stanisław Jurkowski przed

---

*) Por. Łukaszewicza Historia... t. I. str. 213.

**) Który po czasach Jana Kazimierza został nieco zmieniony a mianowicie wyrzucono zeń język grecki a wprowadzono natomiast francuzki; za Augusta III. ustanowiono przy szkole poznańskiej seminaryum duchowne a właściwą szkołę zredukowano do trzech klas: retoryki, poetyki i gramatyki — ob. Łukaszewicza Historia t. I str. 215.

***) Ob. tamże str. 222.

biskupem krakowskim i kanclerzem akademii Trzebieckim, iż nie było w niej żadnego mowcy, żadnego filozofa, żadnego prawnika, żadnego teologa i że profesorowie jęj zaledwie warci byli być mistrzami szkół niższych*). Jeżeli takie wyobrażenie mógł mieć sam rektor o profesorach swojej akademii, — jakimż dopiero byli ich wychowawcy, którym krzewienie światła po koloniach akademickich powierzano?!

Prócz szkół akademickich i jezuickich trudnili się wychowaniem młodzieży w Polsce od połowy XVII. wieku także XX. Pijarzy. Członkowie zgromadzenia tego wypędzeni podczas trzydziestoletniej wojny od Szwedów z Ołomuńca znaleźli w r. 1642 w Polsce schronienie i gościnne przyjęcie. Władysław IV. umieścił ich swoim kosztem, w Warszawie, gdzie już w r. 1657 szkoły otworzyli**).

Według reguły miało zgromadzenie „szkół pobożnych“ (scholae piaae) trudnić się jedynie początkowem wychowaniem młodzieży, atoli w Polsce odstąpili Pijarzy już w samych początkach od tej zasady i zaprowadzali przy kolegiach swych szkoły wyższe***).

Jeszcze przed końcem XVII. wieku powstały szkoły Pijarów w Podolincu na Spiżu, w Rzeszowie, Chełmnie, Łowiczu, w Złoczowie, Sączu i innych miejscach Korony i W. X. Litewskiego ****).

Organizacją dla swych szkół przyjęli XX. Pijarzy od Jezuitów. dodali tylko jeszcze najniższą klasę przygotowawczą (pro forma czyli parva infima) i połączyli jezuickie kursy filozoficzne z gimnazjum; tym sposobem liczyły szkoły pijarskie zwyczajnie klas siedm *****).

XX. Pijarzy mieli wprawdzie z początku wielkie w Polsce powodzenie i znaleźli w narodzie wielu wielbicieli, atoli nie zyskali nigdy takiego znaczenia jak OO. Jezuici. Około oświaty narodowej zasłużyli się wprawdzie wielce. wszelako nie osiągnęli

---

*) Por. Łukaszewicza Historia... t. I., str. 195.

**) Tamże str. 176.

***) Tamże str. 289 nota.

****) Tamże str. 176 i następna.

*****) Tamże str. 292.

na t $\acute{e}$ m polu lepszych rezultat $\acute{o}$ w od swoich w $\acute{s}$ p $\acute{o}$ l $\acute{z}$ awodnik $\acute{o}$ w, owszem musieli pozosta $\acute{c}$ w tyle za nimi. Przyj $\acute{a}$ wszy dla swych szk $\acute{o}$ l organizacy $\acute{a}$ od Jezuit $\acute{o}$ w nie mieli wszak $\acute{z}$ e Pijarzy odpowiednich si $\acute{l}$ nauczycielskich, a $\acute{z}$ eby takow $\acute{a}$ z ca $\acute{l}$ $\acute{a}$ $\acute{s}$ cisto $\acute{s}$ ci $\acute{a}$ i konsekwency $\acute{a}$ wykona $\acute{c}$. Do tego niedostawa $\acute{l}$ o zakonowi szk $\acute{o}$ l pobo $\acute{z}$ nych, ow $\acute{e}$ j jednolitej organizacyi wewn $\acute{e}$ trznej i ow $\acute{e}$ j pot $\acute{e}$ żnej w $\acute{l}$ adzy centralnej, któraby z jednakow $\acute{a}$ precyzj $\acute{a}$ i spr $\acute{e}$ żysto $\acute{s}$ ci $\acute{a}$ dzia $\acute{l}$ alno $\acute{s}$ ć z $\acute{g}$ romadzenia po ca $\acute{l}$ ej Europie rozsianego ku pewnym stale wytyczonym celom kierowa $\acute{l}$ a. Bogaci Jezuici nie szcz $\acute{e}$ dzili ofiar i zachod $\acute{o}$ w, aby wykszta $\acute{l}$ ci $\acute{c}$ jak najlepszych nauczycieli, ubodzy Pijarzy musieli poprzesta $\acute{c}$ na t $\acute{e}$ m, aby drog $\acute{a}$ jak najkr $\acute{o}$ t $\acute{s}$ z $\acute{a}$ w spos $\acute{o}$ b jak najpraktyczniejszy i najta $\acute{n}$ szy zyska $\acute{c}$ dla szk $\acute{o}$ l niezb $\acute{e}$ dne si $\acute{l}$ y nauczycielskie*). Do tego starali si $\acute{e}$ Jezuici ile mo $\acute{z$ no $\acute{s}$ ci przeszkadza $\acute{c}$ Pijarom i otwierali im na przek $\acute{o}$ r swoje szk $\acute{o}$ ly tam, gdzie ju $\acute{z}$ Pijarzy uczyli**), a $\acute{z}$ eby odciagna $\acute{c}$ od nich uczni $\acute{o}$ w. W $\acute{s}$ p $\acute{o}$ l $\acute{z}$ awodnictwo z przemo $\acute{z}$ nym zakonem stowarzyszenia Jezusowego nie mog $\acute{l}$ o wyj $\acute{s}$ ć na korzy $\acute{s}$ ć szko $\acute{l}$ om pobo $\acute{z}$ ny $\acute{n}$.

Pr $\acute{o}$ cz tych szk $\acute{o}$ l by $\acute{l}$ o w Polsce jeszcze kilka zak $\acute{l}$ ad $\acute{o}$ w naukowych, w kt $\acute{o$ rych m $\acute{l}$ odzie $\acute{z}$ dysunicka nauk $\acute{e}$ pobiera $\acute{l}$ a. Atoli te szk $\acute{o}$ ly dysunickie w Ostrogu***), we Lwowie****), w Wilnie i indziej by $\acute{l}$ y tak lich $\acute{o}$ zorganizowane, $\acute{z}$ e z szko $\acute{l}$ ami jezuickimi lub t $\acute{e}$ ż pijarskimi w por $\acute{o}$ wnanie nawet i $\acute{s}$ ć nie mog $\acute{l}$ y. Uczono w nich czyta $\acute{c}$, pisa $\acute{c}$, liturgii i spiewu cerkiewnego.

W tych szko $\acute{l}$ ach kszt $\acute{a}$ lci $\acute{l}$ o si $\acute{e}$ duchowie $\acute{n}$ stwo dysunickie — owi nieo $\acute{s}$ wieчени przyw $\acute{o}$ dcy ciemnego prawos $\acute{l}$ awnego ludu.

Nier $\acute{o}$ wnie lepsze by $\acute{l}$ y ju $\acute{z}$ szk $\acute{o}$ ly unickie, utrzymywane

---

*) Por. Hoehegger, Lehrstand l. c. str. 297.

***) W r. 1675 otworzyli Pijarzy swoje szk $\acute{o}$ ly w Piotrkowie, to samo uczynili tam $\acute{z}$ e Jezuici w r. 1690. Pijarzy stawili temu op $\acute{o}$ r: sprawa ta wlok $\acute{l}$ a si $\acute{e}$ ze szk $\acute{o}$ d $\acute{a}$ dla nauki przez 20 lat z g $\acute{o}$ r $\acute{a}$ i zako $\acute{n}$ czy $\acute{l}$ a w ko $\acute{n}$ cu na korzy $\acute{s}$ ć Jezuit $\acute{o}$ w. Za to protest Jezuit $\acute{o}$ w przeciw otwarciu szk $\acute{o}$ l pijarskich w Wilnie sko $\acute{n}$ czy $\acute{l}$ si $\acute{e}$ na niczem. Ob. J. Łukaszewicza Historia str. 178 i nast.

****) Za $\acute{l}$ o $\acute{z}$ y $\acute{l}$ X. Konstanty Ostrogski w r. 1595.

*****) Za $\acute{l}$ o $\acute{z}$ y $\acute{l}$ Arsenius, metropolita elezo $\acute{n}$ ski w r. 1585. Luk. Hist t. I, str. 350.

przez zakonników reguły św. Bazylego. Bazylianie uniecy kształcili się w akademii jezuickiej w Wilnie, w kolegium greckim w Rzymie, we Lwowie u Teatynów, w Ołomuńcu, Pradze, Wiedniu i Brunsbergu na funduszu papieskim, mogli zatem szkołom swoim dostarczyć dostatecznej liczby zdatnych nauczycieli. Ich szkoły w Wilnie, we Lwowie, Szeplewie, w Dobromilu, Ławrowie i w innych miejscach Czerwonj Rusi i Wołynia były w organizacyi swj zupełnie podobne do szkół jezuickich, atoli pod względem nauk w nich udzielanych. nawet w przybliżeniu im niedorównywały*).

O szkołach soeyańskich, kalwińskich i braci czeskich, których w Polsce było kilkanaście**), lubo od pisarzjw późniejszych tak przychwalanych, tyle tylko powiedzieć można, że nie wiele kraj z nich miał korzyści. Uczyli w nich wprawdzie ludzie światli, ale zapaleni fanatycy, którym więcej o swoje wyznanie, aniżeli o dobro kraju, któremu służyli. chodziło. To też nie sposobiono tu młodzieży na dobrych obywateli. ale jedynie na gorliwych szermierzjw swego wyznania.

Szkoły luterskie a mianowicie gimnazya w Toruniu, Gdańsku. Elblągu należały wprawdzie do najlepszych szkół swego czasu. w nich bowiem wiał już duch przez Raticha, Komeniusza i innych koryfeuszjw realizmu wskrzeszony. atoli pożytku z nich dla kraju, wielkiego nie było. gdyż były zupełnie niemieckie. Wychowańcy tych szkół nie mogli znaleźć chleba w Polsce i musieli go szukać za granicą; one też dostarczają zdatnych urzędnikjw. pastorjw i profesorjw ościennym krajom protestanckich Niemiec***).

---

*) W tych zakładach kształciła się początkowo tylko młodzież do zakonu się sposobiąca. dopiero później otworzyli Bazylianie przy wyż wymienionych klasztorach wyższe szkoły publiczne. Por. Łukaszewicza Historia t. I., str. 354.

**) Soeyańskie szkoły były w Lewartowie, Rakowie, w Kisielinie i Łucławicach (ob. u Łukaszewicza t. I. str. 355 i nast.); kalwińskie: w Wilnie, Kiejdanach, w Bełżycach i w Słucku (tamże t. I., str. 372 i nast.); Braci czeskich: w Koźminku, w Lesznie, której rektorem był w r. 1636 sławny Jan Amos Komenius (tamże str. 377 i nast.).

***) Por. J. Łukaszewicza Historia t. I., str. 435

Z tego wszystkiego widzimy, że głównymi rozsadnikami oświaty w Polsce do końca pierwszej połowy XVIII. wieku były szkoły jezuitkie, pijarskie i akademickie a na Rusi bazylianiskie. Wszelako edukacya, jaką w nich młodzież pobierała nie była i nie mogła być dobrą. Najprzód burze polityczne, które kraj zbyt często nawiedzały, nie sprzyjały wcale rozwojowi oświaty, bo inter arma silent musae, — powtóre stany koronne wcale się o nią nie troszczyły i zostawiły ją w ręku stowarzyszeń szkół utrzymujących bez żadnej kontroli. Akademia krakowska, Jezuici i Pijarzy trzymali się znowu uparcie dawnego systemu, nie odpowiadającego ani duchowi czasu ani wymaganiom wieku, to też oceniając wykształcenie i zasób wiedzy, jaką młodzież z tych szkół wynosiła, śmiało powiedzieć można, że tylko czas w nich marnowano. Długie lata trawił młodzieniec na nauce i wyuczył się *ex stilo florido* perorować po łacinie, rozwijać perypatyckie kontrowersye *de lana caprina*, kuć łacińskie wiersze, przy lada okazji smażyć kwieciste panegiryki, dziwaczne stylem a dziwaczniejsze jeszcze sensem, — ale przy tem wszystkiem rozsądnie rzecz biorąc, jeszcze bardzo mało się nauczył, umysłu wcale nie wykształcił, owszém jeżeli który odrobinę przyrodzonego dowcipu posiadał. to go utracił lub spaczył w szkołach. O praktycznych korzyściach tych szkół nawet mowy być nie może, młodzież bowiem nie wynosiła z nich nawet prymitywnego wyobrażenia o wiadomościach, któreby jej w późniejszym życiu mogły być przydatne.

I dla tej to nauki, dla tej wiedzy zredukowanej prawie do zera, nekano biedną młodzież przez lat kilka. Niewolno jej było w szkole i po za szkołą przemówić słowa w ojczystym języku: nad przestępcą wisiało jak miecz Damoklesa owe straszliwe „*signum linguae*“, które sprowadzało nieochybne plagi dla tego, u którego je w sobotę znalezione. Taki zaś przymus przynosił tylko tyle korzyści, że uczniowie nauczyli się źle mówić po łacinie.

Przy tem wszystkiem nie omieszkała szkoła wpajać w młodzież wysokiego wyobrażenia o nabytej tu erudycyi: uczniowie popisywali się publicznie odczytami z tej lub owej materyi

a niekiedy nawet ogłaszano drukiem niefortunne płody studenckiej muzy.

Do tego była karność szczególniej w szkołach jezuickich jak najgorsza. Kozubalec, judaika tj. rodzaj podatku wymuszanego na żydach, burdy uliczne ze studentami innych szkół, jeżeli jakie w tém samym miejscu były, lub żydami, mieszczanami a nawet żołnierzami. dają smutne wyobrażenie o prowadzeniu przyszłych obywateli kraju.

Owoce takiego wychowania była ogólna ciemnota, idąca w parze z niepohamowaną butą u możnych a służalczą uległością u niższych i zupełna anarchia w rządzie. która ostatecznie kraj do upadku przywiodła. Musieli wiedzieć o tém światlejsi swego czasu mężowie, ale obawiali wyjawić swego zdania, aby nie ściągnąć na siebie nienawiści i prześladowania. Dopiero ks. Stanisław Konarski wystąpił bez obawy, nie tylko ze słowem, ale postanowił rzeczywiście dźwignąć stan nauk w szkołach pijarskich.

Nie tu miejsce rozwodzić się nad reformą Konarskiego, ani nad pożytkiem, jaki takowa przynieść mogła i faktycznie przyniosła dla kraju, — dość wspomnieć, że zachody tego dzielnego Pijara, który prócz klasycznych języków, także realnym przedmiotom odpowiednie miejsce w szkołach krajowych wyznaczyć pragnął, znalazły w narodzie wielu zwolenników i zniewoliły także inne szkoły publiczne w Koronie i Litwie do zaprowadzenia znacznych zmian w wykładzie nauk. Atoli z tém wszystkiem nie stanęły szkoły w Polsce jeszcze na tym stopniu, ażeby je nazwać można dobrymi. Najprzód reforma nauk nie wszędzie i nie w równiej mierze mogła być przyprowadzoną: tylko szkoły pijarskie przyjęły na rozkaz przełożonych zgromadzenia system przez Konarskiego wypracowany, zaś ani akademii krakowskiej ani OO. Jezuitów nikt zmusić nie mógł do naśladowania pod tym względem XX. Pijarów a jeżeli już samo współzawodnictwo nakazywało poczynić jakowe zmiany — to były one tylko cząstkowe i nie rozciągały się na wszystkie szkoły każdego zgromadzenia, ani też na wszystkie przedmioty, których w tych szkołach uczono. Pozostawiono przełożonym pojedynczych zakładów zupełnie do woli, czy i jakie zmiany w dotychczasowym

wykładzie nauk uczynić za konieczne uznają, a ci w miarę swego gustu, usposobienia naukowego i stosując się do stosunków miejscowych, zaprowadzali takowe w szczuplejszym lub obszerniejszym zakresie.

Stąd powstało jeszcze większe zamieszanie w wykładzie nauk: ten lub ów przedmiot wykładano wedle nowej metody, w innych zaś trzymano się dawnego trybu a zatem miejsce przestarzałych systemów, zastąpił obecnie zupełny brak jednolitości pod względem dydaktycznym. Wychodząc z zasady, że szkoła powinna wykształcić młodzieńca na skończonego człowieka, mijano się z prawdziwem pojęciem o zadaniu szkół średnich i obok przedmiotów kształcących rozum i rozwijających umysł, uczono tańca, jeźdźzenia konno, fechtunku i innych błyskotek, których łatwo po za szkołą nabyć można. Szczególniej praktykowano naukę tych mniej więcej niezbędnych czynników towarzyskiej polityry po zakładach jezuickich, gdzie nie wahano się nawet produkować się niemi na publicznych popisach*).

Taki był stan wychowania w Polsce do końca siódmego dziesiątka lat XVIII. stulecia.

Liczba szkół wyższych w Polsce i W. K. Litewskiem. nie da się w owęj epoce dla braku wykazów statystycznych dokładnie oznaczyć. Jeżeli J. Łukaszewicz się nie myli, tak przedstawiają zakłady wychowawcze około r. 1740 następujący liczebny schemat**):

Akademij w Krakowie, Zamościu i Wilnie było .	3***)
Kolonij akademickich	10
Szkół przy kolegiach jezuickich	67
Szkół pijarskich	27
Protestanckich	5
Razem	112

*) Por. J. Łukaszewicza Historia. t. II. str. 166 i 125.

***) Ob. tamże t. I str. 461.

***) Szkoła główna kijowska, wyniesiona za przywilejem Władysława IV. ze szkoły brackiej (założonej przez X. Konstantego Ostrogińskiego roku 1595) przez metropolitę Piotra Mogiłę do rzędu akademii nie wchodzi tu w rachunek, § Kijów bowiem już od r. 1667 nie należał do Polski. Ob. J. Łukaszewicza Historia t. I. str. 351 i następna.

Z tego zestawienia widzimy, że najwięcej szkół publicznych utrzymywali OO. Jezuici.

W roku 1773 został zakon Jezuitów bulą papieża Klementa XIV. Dominus ac redemptor noster zniesiony a w skutek tego zamknięte też zostały i szkoły przez nich utrzymywane. Wypadek ten mógł edukacji publicznej ogromny przynieść uszczerbek, niektóre bowiem okolice zostały obecnie całkiem ze szkół ogołoczone a jakie już były szkoły jezuickie. — zawsze były lepsze niż żadne.

II. Ustanowienie Komisji edukacyjnej.

Sprawa ta została poruszona na sejmie w r. 1773 w Warszawie się odbywającym i na wniosek Joachima Chreptowicza, podkanclerzego litewskiego ustanowiono tu Komisją edukacyjną, której „wszystkie generalne akademie, gimnazya, kolonie akademickie, szkoły publiczne żadnych nie wyłączaając z tém wszyskiem, co tylko do wydoskonalenia nauk i ćwiczenia w nich młodzi szlacheckiej ściągając się może, pod dozór i rozrządzenie oddano“.*)

Wskład tej Komisji w Warszawie odprawiać się mającej weszli ex senatu et ministerio: Ignacy Massalski, biskup Wileński, X. Poniatowski, biskup Płocki, Sułkowski, wojewoda gnieźnieński, Chreptowicz, podkanclerzy litewski; ex ordine equestri: Ignacy Potocki, pisarz litewski, Xzę Adam Czartoryski, generał ziem podolskich, Andrzej Zamojski, kawaler orderu orła białego i Poniński, starosta kopanicki.

Funkcya Komisji trwać miała przez przeciąg sześciu lat do sejmu ordynaryjnego w r. 1780; na tym sejmie mieli być albo dotychczasowi komisarze potwierdzeni lub innymi zastąpieni. W wypadku śmierci lub ustąpienia którego z komisarzów, przysługiwało prawo powołania innego na jego miejsce królowi**).

---

*) Ob. uchwałę sejmową w Lukaszewicza hist. ł. II. 169 i nast.

***) Tamże.

Ogromny majątek po Jezuitach, składający się z kapitałów, domów i dóbr ziemskich został cały, bez żadnego uszczerbku, przeznaczony na rzecz wychowania publicznego. Zarazem polecił sejm marszałkom konfederacyi koronnej i litewskiej wyznaczyć po dwóch lub więcej lustratorów do każdego kolegium, którzyby lustracją ruchomego i nieruchomego majątku doń należącego przeprowadzili i spisy sprzętów wartościowych w kościołach, przy kolegiach się znajdujących, sporządzili. Lustratorowie winni byli swą pracę najdalej do dwóch miesięcy wykonać i raporta Komisyi a ta znowu sejmowi przedłożyć*).

Wyznaczeni w myśl tej uchwały sejmowej lustratorowie udawali się do każdego kolegium jezuickiego gdzie przeczytawszy bulę papieżką zakon znoszącą, odbierali w posiadanie ruchomy i nieruchomy majątek, opieczętowywali zakrystye i składy droższych ruchomości klasztoru.

Szkoły przy kolegiach istniejące nie zostały wszakże zamknięte, Komisyja edukacyjna bowiem poleciła lustratorom zostawić w każdym kolegium rektora i kilku nauczycieli, ażeby nauka swoim trybem dalej odbywać się mogła. O zmianach gruntownych nie podobna było na razie i myśleć: zniesiono tylko kursy teologiczne i filozoficzne, gdzie takowe były a właściwe szkoły średnie podzielono na sześć klas i nazwano je szkołami narodowymi**).

Dobra jezuickie znalezione w jak najopłakańszym stanie a przyczyniły się do ich ruiny w znacznej części zaburzenia w czasie Konfederacyi barskiej, powtóre sami Jezuita, przewidując zniesienie swego zakonu, nie pilnowali jak przedtem dobra zakonnego i pozwolili rozszarpać majątki swe chciwym ludziom. Ażeby ratować szczątki funduszów na wychowanie młodzieży krajowej przeznaczonych, wyznaczył sejm dwie komisye, jedną dla korony, drugą dla W. X. Litewskiego, które miały się zająć rozdaniem majątków ziemskich, domów, kamienic i placów pojezuickich w wieczystą possessyą między kompetentnych konkurentów.

---

*) Ob. uchwałę sejmową w Łukaszewicza hist. t. II. 169 i nast.

***) Por. J. Łukaszewicza Historia t. II., str. 188.

„Konkurent o jakie dobra“ — tak opiewa rozporządzenie sejmu rozdawnictwa dóbr i majątków pojezuickich się tyczące*) — „powinien pokazać pignus sufficiens, albo w dobrach ziemskich, albo w sumie pieniężnej na dobrach ziemskich lokowanej, albo in defectu jednego z tych dwu środka kaucyą za sobą jakiegoc przyjaciela tenebitur, a pignus sufficiens czyli to w dobrach, czyli w sumie pieniężnej, czyli w rękojmi ma być przynajmniej w trzeciej części tego, co te dobra będą otaxowane i na tabeli, (przez komisją rozdawniczą cum specificationis taxy sporządzonej) położone, a to dla tego, że gdyby nie płacił punktualnie contingens debitum z dóbr nabytych i do wzięcia ich za to w sekwestr. a potem do przedania komu innemu przyszło, i pokazała się dezolacya przez possydującego popełniona, żeby było zkaąd, prout de iure damnun repeteret.“

„Summa, na którą przez Kommissyą otaxowane dobra, na nichże wieczyście zostać ma i półpięta złotego od sta procentu corocznie et anticipative moneta in negno currenti dwiema ratami, pierwszą na S. Jan Chrzciciel, drugą na święto Trzech Króli do kasy Kommissyi edukacyjnej, lub temu, komuż ta Kommissya assygnować będzie, wieczyście dziedzie przyszły tych dóbr płacić obligabitur i ab hac punctuali po półpięta od sta solutione, ulla calamitas publica i żaden pretext exkuzować nie będą mogły.“

Dalsze punkta rozporządzenia traktują o postępowaniu przeciw niedotrzymującym terminów spłaty, nie pozwalają na dobra w ten sposób nabyte zaciągać długów, ani też dzielić je między spadkobierców i t. p.

Cała ta instrukeya przez sejm członkom Komisji wydana zmierzała do tego, ażeby dobra i majątki pojezuickie w sposób jak najodpowiedniejszy umieścić i intratę z nich na cel tak wzniosły przeznaczoną zabezpieczyć. Nie sejmu też wina, jeżeli fundusze te tylko w części doszły do rąk Komisji edukacyjnej. Wszystkie bowiem rozporządzenia tyczące się lokacyi dóbr i majątków pojezuickich rozbiły się o niesumienność i cheiwość ludzi bez czci i wiary, którzy weisnęli się do grona

*) Ob. u J. Łukaszewicza t. II. str. 191 i nast.

komisij rozdawniczych i świętokradzką ręką targnęli się na mienie od rzeczypospolitej na wychowanie młodzieży poświęcone. Ci niegodni członkowie komisji rozdzielili pomiędzy siebie i swoich krewnych najpiękniejsze dobra ziemskie, lokowali kapitały na dobrach zadłużonych lub wartością sum wypożyczonych nie dorównywających i w ten sposób przez dwa lata gospodarując, roztrwonili ogromne sumy*).

Widząc na co się zanosi, ostrzegła Komisya edukacyjna stany sejmujące w r. 1776 wskutek czego komisye rozdawnicze zostały zniesione a zarząd funduszów pojezuickich oddano samej Komisji edukacyjnej**).

Wzięła się tedy Komisya energicznie do uregulowania funduszów pojezuickich i postępując przezornie a bezwzględnie przeciw wszystkim, którzy się na nich grabieży dopuścili, ocalała przynajmniej resztki majątku na edukacyą publiczną poświęconego.

Tabele generalne, wykazujące intratę z dóbr ziemskich i sum na rozmaitych dobrach lokowanych, które Komisya edukacyjna dla Korony i W. X. Litewskiego w roku 1781 sporządzić kazała, wykazują w okrągłych cyfrach około 1300.000 złp. ***) rocznego dochodu — suma jak na owe czasy wprawdzie znaczna, ale o ileż to więcej mogłaby zyskać publiczna edukacya, gdyby fundusze na nią przez naczone nie były się stały pastwą cheiwości.

Uregulowawszy stosunki finansowe zabrała się Komisya do organizacyi szkół krajowych.

III. Szkoły przez Komisją edukacyjną zaprowadzone.

a) *Podział, zarząd, nauczyciele, nadzór szkolny.*

W celu wygodniejszego nadzoru podzieliła Komisya eduk. szkoły na pewne okręgi, wydziałami zwane. Każdy okręg obejmował jedną szkołę wyższą wydziałową i kilka mniejszych czyli podwydziałowych.

*) Por. J. Łukaszewicza Historia t. II. str. 200.

**) Tamże str. 244 i następna.

***) Tamże str. 203—243 i noty na str. 250 i nast.

Takich wydziałów w Koronie było sześć:

1. Wydział Wielkopolski, z szkołą wydziałową w Poznaniu; podwydziałowymi w Wschowie, w Kaliszu i Trzemesznie

2. Wydział małopolski, z szkołą wydziałową w Krakowie; podwydziałowymi w Kielcach, Pińczowie, Sandomierzu a po r. 1782 także w Lublinie.

3. Wydział mazowiecki, ze szkołą wydziałową w Warszawie; podwydziałowymi w Łęczycy, Pułtusku, Węgrowie i Rawie.

4. Wydział wołyński, ze szkołą wydziałową w Krzemieńcu; podwydziałowymi w Włodzimierzu, Łucku, Ostrogu, Kamieńcu podolskim, w Szarogrodzie i Barze.

5. Wydział ukraiński, ze szkołą wydziałową w Winnicy; podwydziałowymi w Owruczu, Żytomierzu, Humaniu, Lubarzu i Kaniowie.

6. Wydział pijarski obejmował szkoły tego zgromadzenia w Piotrkowie, Wieluniu, Rydzynie, Radomiu, Chełmie, Warszawie, Szezuczynie, Łomży, Drohiczynie, Górze, Łowiczu, Międzyrzeczu Koreckim, Radziejowie. *)

Wielkie księstwo litewskie podzielone było na cztery wydziały:

1. Wydział litewski, ze szkołą wydziałową w Grodnie; podwydziałowymi w Wilnie, w Białymstoku, w Wołkowyskach, Wiszniowie, Postawach, w Mereczu i Szezuczynie litewskim.

2. Wydział ruski, ze szkołą wydziałową w Nowogrodku; podwydziałowymi w Mińsku, Chołopieniczach, Nieświerzcu, w Słucku, Bobrujsku, Berezwezu i w Łużkach.

3. Wydział poleski, ze szkołą wydziałową w Brześciu litewskim; podwydziałowymi w Pińsku, Białym, Dąbrowicy, Lubieszowie i Żurowicach.

---

*) Podział ten ustanowiony został dopiero po roku 1782: przedtem było więcej wydziałów zamiast wołyńskiego i ukraińskiego były wydziały łucki, żytomierski i kamieniecki jak się o tem przekonać można z Raportu wizyty generalnej południowo-wschodnich wydziałów szkolnych w r. 1782 przez ks. Szezepana Hołowczyca odbytej. Ks. Hołowczyk sam proponuje połączyć Lublin do wydziału krakowskiego (małopolskiego), zaś szkołę wydziałową z Łucka przenieść do Krzemienia. Ob. Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce t. I. str. 21 i nast. (mianowicie 23, 27, 32).

4. Wydział żmudzki, ze szkołą wydziałową w Krozach; podwydziałowymi w Kownie, Kretyndze, Poniewieżu, w Rosieniach i Wielkiemierzu. *)

Szkoły wydziałów koronnych podlegały bezpośrednio akademii krakowskiej, zaś litewskie szkole głównej wileńskiej.

Szkoły wydziałowe miały sześciu nauczycieli i tyleż klas: kurs nauk trwał lat siedm, ponieważ klasa piąta do wyczerpania materiału naukowego aż dwóch lat potrzebowała **).

Szkoły podwydziałowe miały mniej niż sześciu nauczycieli, atoli mniej niż trzech mieć nie mogły. Klas liczone trzy, jednakowoż kurs nauk trwał lat sześć, materiał bowiem naukowy był prawie taki sam jak w szkole sześcioklasowej a zatem musiano go w każdej klasie na dwa lata rozłożyć ***).

Na czele szkół wydziałowych stał rektor z grona nauczycieli na cztery lata obierany. Prawo obieralności przysługiwało tylko tym profesorom, którzy już ośm lat dobrowolnie w szkołach krajowych wysłużyli. ****)

Głównym obowiązkiem rektora było dozierać, iżby osoby zatrudnione w zakładzie jego kierownictwu powierzonym ściśle i punktualnie obowiązki swoje wypełniały. W tym celu odbywał co miesiąca konferencye z nauczycielami; powinnością jego było też wizytować klasy, ażeby sobie wyrobić zdanie o pilności i zdatności nauczycieli oraz o postępie uczniów. *****)

Dozorowi rektora wydziałowej szkoły podlegały także wszystkie szkoły podwydziałowe i szkółki parafialne okręgu. Było tedy jego obowiązkiem takowe co roku w pierwszym półroczu szkolnym wizytować i raporta ze swych wizyt szkole głównej przedkładać. *****) Te wizytacje i oraz zarząd własnej szkoły zabierałyby rektorowi zbyt wiele czasu tak, iż nie mógłby

*) Ob. u Łukaszewicza t. II. str. 256.

**) Ob. Ustawy Komisji edukacji narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach rzeczypospolitej przepisane w Warszawie. 1783 Rozdział XV, 1. u Łukaszewicza t. II. str. 288.

***) Por. tamże Rozdział XVI. u Łukaszewicza str. 297.

****) Ob. Ustawy Komisji ed. ect. Rozdział VIII, 1. u Łukaszewicza t. II. str. 280.

*****) Ob. tamże punkt 3 4 i 5.

*****) Ob. tamże punkt 11 i Rozdział IV. 2 (Łukaszewicz II. str. 275)

wszystkiemu z całą ścisłością i sumiennością podołać, to też Komisya unikając przeciążenia, oddzieliła w zakładach wydziałowych zarząd pedagogiczno-dydaktyczny od bezpośrednich atrybucyj rektorów i powierzyła takowe prefektom, których sama z pomiędzy członków grona nauczycielskiego mianowała *).

Prefekt zastępował w nieobecności lub w czasie choroby rektora: a obowiązkiem jego było zwiedzać jak najczęściej klasy i uważać, czy regularnie uczniowie do szkoły uczęszczają i czy nauczyciele przepisy Komisji edukacyjnej w wykładaniu nauk zachowują. Jako kierownik dydaktyczny zakładu powinien prefekt być obecnym na wszystkich examinach i popisach w każdej klasie; do niego też należał głównie nadzór nad uczniami i ich dyrektorami domowymi, których był bezpośrednim przełożonym. Co soboty obowiązany był prefekt zdawać rektorowi sprawę, czy nauczyciele, dyrektorowie i uczniowie powinności swe w ciągu tygodnia wypełnili. **)

Do prefekta należał też zarząd biblioteki zakładowej ***)

Szkoły podwydziałowe nie miały osobnych prefektów; sami kierownicy zakładów, tu prorektorami zwani, musieli spełniać obowiązki z urzędem tym połączone. *****)

Już przy organizacyi szkół natrafiono na ogromne trudności: zbiory naukowe w szkołach jezuickich zostały po zniesieniu zakonu w czasie przechodowym częścią rozszarpane częścią zniszczone; gmachy szkolne były albo zrujnowane, albo porozbierane, albo też na inne cele je obrócono. Potrzeba było we wszystkiem zaczynać na nowo. Najwięcej atoli trudności przedstawiało dostarczenie nowo zorganizowanym szkołom dostatecznego i odpowiedniego personau nauczycielskiego.

O obsadzeniu posad nauczycielskich nowymi siłami na razie i myśleć nie było można, wypadało więc koniecznie zatrzymać dawniejszych nauczycieli. Tu nowe okazały się trudności: zdatniejsi i uczeńsi exjezuici, spodziewając się lepszych widoków

*) Ob. Ustawy Komisji Rozdział XIII. 1.

**) Ob. tamże punkt 2, 3, 4, 6, 7 i 8 (u Łukaszewicza II. str. 284 i następną.)

***) Ob. tamże punkt 13.

*****) Ob. tamże punkt 1.

w hierarchii kościelnej, usuwali się ile możności od zawodu nauczycielskiego, zaś liczba mniej ambitnych była w każdym razie niewystarczającą, lub nie wiele z niej było korzyści. Potrzeba było tedy koniecznie obmyśleć środek, ażeby i zdolniejszych ludzi do stanu nauczycielskiego zachęcić. W tym celu wyrobiła sobie komisya po dwie kanonie przy katedrach krajowych, którymi prace swych uczeńszych i gorliwszych nauczycieli nagradzano. *)

Narazie jednak trzeba było poprzestać na tych, jacy byli pod ręką; by zaś na przyszłość zabezpieczyć sobie zdatnych nauczycieli, należało koniecznie obmyśleć instytut, w którymby się ludzie młodzi należycie do zawodu nauczycielskiego mogli wykształcić.

Takim instytutem miał być wydział filozoficzny akademii krakowskiej. **)

Wszelako potrzeba było przedewszystkiem zreformować samą akademię, lub przynajmniej do tyła poprawić i uzupełnić nauki na wydziale filozoficznym, aby się stać mógł owym matcznikiem dostarczającym zdatnych nauczycieli dla szkół krajowych.

W tym celu wysłała Komisya do Krakowa uczonego ks. Hugona Kołłątaja, zaopatrzwszy go w pełnomocnictwo zreformowania akademii tamtejszej stosownie do potrzeb kraju i stanu nauk w zachodniej Europie.

Akademia nie stawiała zamiarowi Komisji żadnych trudności, owszem ile możności ułatwiała samo dzieło wizytatorowi. W latach 1778—1780 dokonał H. Kołłątaj reformy nauk na akademii krakowskiej i postawił ją na stanowisku, jakie ta pierwsza i najdawniejsza krajowa szkoła główna zajmować powinna. ***)

Podobnej reformie uległ za staraniem Komisji także uniwersytet wileński. ****)

---

*) Ob. J. Łukaszewicza Historia t. II. str. 255.

**) Tamże str. 259.

***) Ob. J. Łukaszewicza Historia t. II. str. 259 i następne.

****) Tamże str. 264.

Przy obydwu akademiach założyła Komisya edukacyjna w 1780 r. seminarya, w których ludzie młodzi do zawodu nauczycielskiego się kształcili. *)

W seminaryum krakowskiem pod zarządem ks. Pijara Popławskiego było szesnastu seminarzystów, w wileńskim ośmiu. Do tych zakładów przyjmowano młodzieńców, którzy pokończyli szkoły wydziałowe i mogli się wykazać chlubnymi świadectwami. Każdy kandydat obowiązany był odbyć trzyletni kurs, nauk, po czem wysyłano go jako nauczyciela do którejś z szkół krajowych, gdzie za koszta na utrzymanie w czasie studyów jego łożone, winien był lat sześć z obowiązku uczyć. **)

Ażebym szkołom rzeczypospolitej nie brakło na przyszłość osób do instrukcyi publicznej sposobnych, zamierzyła Komisya edukacyjna utworzyć i wykształcić osobny stan nauczycielski, nazwany także stanem akademickim. Do tego stanu należeli profesorowie i urzędnicy szkoły głównej oraz wszyscy nauczyciele szkół wydziałowych i podwydziałowych. ***)

Stan akademicki podzielony był według okręgów szkolnych na partie a to w ten sposób, że nauczyciele szkoły wydziałowej i wszystkich podlegających jej szkół podwydziałowych stanowili jedno grono, zgromadzeniem wydziałowem zwane. Do grona tego należeli także kandydaci i emeryci t. j. wysłużeni profesorowie. *****)

Prawo przyjmowania kandydatów do stanu nauczycielskiego przysługiwało szkole głównej; każda też szkoła wydziałowa mogła zdolniejszych swoich uczniów na takowych polecić. Kandydat musiał ukończyć szkoły o sześciu klasach i wykazać się dobrym postępem i obyczajami. Młodzieńców słabowitych,

*) Tak podaje Łukaszewicz *Historya* t. II. str. 268, według Jana Sniadeckiego: *Żywot literacki Kołłątaja* w bibl. Mrówki T. 142, 143 str. 51 nie było jeszcze w tym czasie przy akademii wileńskiej osobnego seminaryum, tylko Komisya przyłączyła młodź litewską pod dozorem osobnego prefekta do seminaryum krakowskiego.

**) Ob. J. Łukaszewicza. *Historya* t. II. str. 267 i następna.

***) Ustawy Komisji eduk. narodowej Rozdział I. n. 1. u Łukaszewicza t. II. str. 269.

*****) Tamże p. 5. u Łukaszewicza l. c.

odrażającej powierzchowności i młodszych nad lat ośmnaście nie przyjmowano.

Kandydat udawał się do szkoły głównej na nauki, które cztery lata trwały. Po ukończonym pierwszym roku, który był niejako rokiem doświadczenia. jeżeli się okazał zdolnym do obranego zawodu, otrzymywał pierwszy stopień promocyi w umiejętnościach i naukach wyzwolonych i wpisywano go w księgę stanu akademickiego. Przy wpisie musiał wstępujący złożyć uroczyste przy dwu świadkach zaręczenie, że podda się wszystkim ustawom i urządzeniom dla stanu akademickiego przez Komisją edukacyjną przepisany. Kandydat który się do zawodu nauczycielskiego nie zdolnym okazał, został oddalonym.

Po ukończonych studiach promowano go na stopnie doktorskie, jeżeli się tego godnym okazał.

Kandydaci, zostający na studiach przy szkole głównej, pobierali w pierwszym roku 300 zł. w trzech następnych po 400 zł. prócz stołu i mieszkania. *)

Emerytami nazywano tych nauczycieli którzy dwadzieścia lat w zawodzie nauczycielskim wysłużyli i przez cały ten czas swoje obowiązki gorliwie spełniali.

Emeryci winni byli zostającym w służbie kolegom przyświecać przykładem i wspierać ich radą a w przypadku choroby którego z nauczycieli pełnić także obowiązki nauczycielskie. **)

Staruszkom emerytom wolno było mieszkać niekoniecznie przy szkole, na której etacie zostawali, ale także u krewnych, lub gdzie im się podobało, ***) zaś na czynnych nauczycieli wkładała Komisya edukacyjna obowiązek mieszkania w tym samym budynku, w którym mieściła się szkoła i jadania u wspólnego stołu. *****)

---

*) Ustawy Komisji eduk. narodowej Rozdział IV. u Łukaszewicza t. II str. 277 i następna.

**) Tamże Rozdział XII. u Łukaszewicza str. 284.

***) Por. np. raport wizyty generalnej ks. Szezep Hołowczyca o emerytach szkoły łuckiej w Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce t. I. str. 32.

*****) Ustawy Kom. eduk. narodowej Rozdział VI. p. 4. u Łukaszewicza t. II. str. 279.

Rozporządzenie to Komisji. ku wzbudzeniu i utrzymaniu koleżeńskiego ducha zmierzające, krępowało może zanadto wolność osoby, atoli ze względu na to, że prawie wszyscy ówczesni nauczyciele byli stanu duchownego, było ono poniekąd wskazane i oszczędzało wiele kłopotu i zachodów około potrzeb codziennego życia.

Władzę wykonawczą ustaw i rozporządzeń stanu akademickiego powierzyła Komisya edukacyjna rektorowi i radzie akademii krakowskiej i wileńskiej. *)

Akademie obowiązane były corocznie szkoły sobie podległe wizytować. Na ten cel wybierała rada szkoły głównej z pomiędzy siebie generalnych wizytatorów, których zadaniem było poznać ludzi do nauczycielstwa publicznego użytych, co do ich przedmiotów, zdatności i obyczajów; wejść we wszystkie szczegóły co do porządku sposobu uczenia i t. p.

Prócz tej ogólnej instrukcji dawano wizytatorom jeszcze zlecenia szczególne pewnych tylko szkół się tyczące a odnośnie do raportu rektorów szkół wydziałowych i poprzednich wizytatorów ułożone.

Wizytatorowie wyjeżdżali na lustracje w ostatnich dniach kwietnia a kończyli takowe w lipcu przed wakacyami. Raporty ze swoich wizyt sporządzali w dwu odpisach, z których jeden zostawał w aktach dotyczącego zakładu, drugi podpisany przez rektora, prefekta i wszystkich nauczycieli przedkładano szkole głównej. **)

b) Szkoły stanu akademickiego i szkoły zakonne.

Komisya edukacyjna zreorganizowała nie tylko szkoły pojezuickie i akademickie, ale zakładała także nowe w miejscach, gdzie tego okazała się potrzeba. Te szkoły obsadzała nauczycielami od szkoły głównej zesłanymi i takowe zwały się szkołami stanu akademickiego. Prócz tego wolno było utrzymywać szkoły publiczne także zgromadzeniom zakonnym. Takowe podlegały co do przepisów edukacji i instrukcji, co do zarządu

*) Tamże rozdział I. p. 3. u Łukaszewicza t. II. str. 269.

***) Tamże rozdział IV. u Łukaszewicza t. II. str. 276 i nast. por. wstęp do raportu wizyty Szez. Hołowczyca w Archiwum I str. 25.

szkolnego, co do wizyt od szkoły głównej wysyłanych ustawom i urządzeniom Komisji edukacyjnej.

Prefektami i profesorami w szkołach przez zakonników utrzymywanych mogli tylko ci zostać, którzy przynajmniej przez trzy lata w szkole głównej brali nauki i posiadali świadectwa odbytych w niej doświadczeń i examinów dla kandydatów zawodu nauczycielskiego przepisanych. Osoby zakonne, posiadające zdatność nauczycielską, mogły i bez tego przez Komisję naażaiesieniem się z przyzwoitą zwierzchnością do stanu i zgromadzeń akademickich być powołane. Przyjęci dawali przepisaną submissyą a odbywszy przez sześć lat pracę nauczycielską w szkołach przypuszczeni zostali do praw i przywilejów stanu akademickiego. *)

c) Dążność szkół Komisji edukacyjnej.

„Cokolwiek stanowi szczególną szczęśliwość człowieka“ — powiada Komisya edukacyi narodowej w odezwie do nauczycieli**) — „zdrowie, cnota i obyczaje. rozsądek pewny, dobry rząd domowy, miłość i szacunek u drugich, cokolwiek składa szczęśliwość publiczną, równa i najściślejsza sprawiedliwość, prawodawstwo mądre, obrona krajowa, cnoty obywatelskie, niepodległość w zdaniu, szlachetność myśli i postępków, szacowanie jako najświętsze własności cudzej; wszystko to jest rzeczą edukacyi i celem starań nauczyciela.“

Zadaniem szkół Komisji edukacyjnej było tedy nie tylko oświecenie rozumu, ale także wykształcenie moralne, fizyczne i praktyczne.

„Nie było zamiarem szkolnej instrukcyi nauczyć dziecię obcego zniszczonych narodów języka, oziębłego wierszopistwa, fałszywej retoryki i tym podobnych rzeczy.“ ***) ale owszem poleca takowa całe staranie obrócić na to, aby zawczasu wzbudzić w uczniach rozsądek i zamiłowanie do nauk i wpoić w nich

*) Ustawy Komisji eduk. narodowej rozdział I. p. 12 u Łukaszewicza t. II. str. 271.

**) Ob. Ustawy Kom. eduk. narodowej rozdział XIV. u Łukaszewicza t. II. str. 286.

***) Por. przepisy Kom. eduk. dla nauczycieli u Łukaszewicza t. II. 335.

smak z powiększania wiadomości, przyzwyczajai ich za młodu do myślenia z siebie i do praktycznego użycia swęj wiedzy. Edukacya moralna miała za zadanie, wzbudzić w uczniach prawdziwą religijność, polegającą w poznaniu i pełnieniu obowiązków w obec Boga i bliźnich, w obec przełożonych i ojczyzny i wpoić w nich zamiłowanie do pracy, bez której na świecie niczego dostać nie można. Edukacya fizyczna miała wprawiać młodzież w ochędość około siebie i rzeczy swoich. ćwicyć ją w zręčności i hartować ciało wzbudzając wstręt do wszelkiej miękkości i oduczając lęklności i bojaźni, które zdrowiu szkodzą, duszę osłabiają, a tylko pogardę i pośmiech ściągają. W tym celu nakazuje instrukcyja, iżby uczniowie ile możności na świeżem powietrzu zabawiali się i rozmaite ćwicyenia i rozrywki odbywali. Przełożeni winni doglądać, aby mieszkania uczniów były jak najzdrowsze, jak najczęściej przewietrzane i od zbytniego gorąca chronione a przedewszystkiem poleca utrzymanie w nich czystości. Praktyczna edukacya zmierzała do tego, iżby młodzieńiec wyszedłszy ze szkół nie był obcym dla rzeczy najbliżej go otaczających. W tym celu uczono w szkołach rolnictwa, ogrodnictwa, gospodarstwa krajowego i zasad higieny. Dyrektorowie domowi obowiązani byli chodzić z uczniami na targi i do warsztatów rzemieślniczych, iżby chłopcy nabrali wyobrażenia o przemyśle krajowym, nauczyli się szanować pracę ludzką i przyświadczyli się, iż wszyscy ludzie jakiejkolwiek kondycyi ku wzajemnej są sobie pomocy i usłudze. *)

A jaki etyczny duch przenika dążenia tej wiekopomnej instytucyi! Edukacya ma na oku całe przyszłe życie człowieka i winna wpoić weń zasady, z którymi, aby jemu było dobrze i aby z nim było dobrze. „Będzie rosnącemu człowiekowi dobrze, gdy się ciało jego utwierdzi ku zdrowiu, gdy oświecony w prawdach religii i w prawdach przyrodzonych znać będzie swoje istotne dobro, swój prawdziwy pożytek, gdy zawczasu wprawiony będzie w znanie i czucie dobra. Będzie z nim do-

---

*) Por. Ustawy Kom. eduk. narodowej rozdział XXV. 2. u Łukasze-wicza t. II. str. 326 i następna. tudzież przepisy dla dyrektorów. tamże str. 306 i nast.

brze, kiedy będzie ludzki, sprawiedliwy, dobroczynny. wykonywujący powinności swoje.“ *) Zaiście taka edukaeya mogła dostarczyć społeczności pożytecznych członków a ojczyźnie dzielnych obywateli!

d) Plan naukowy.

“ Język wykładowy. Nauka, jeżeli rzeczywiste korzyści przynieść ma, powinna być udzielana w języku najspodobniejszym do zapewnienia u uczniów umysłowego postępu, a zatem o tyle im znanym. iżby podawane wiadomości z zupełnym skutkiem mogli sobie przyswajać. Z tej słusznej zasady wychodząc zaprowadziła Komisya edukacyjna w szkołach narodowych, język wykładowy polski. Dawny zwyczaj przymuszania uczniów do rozmowy w szkole i po za szkołą po łacinie ustać miał teraz zupełnie, bo doświadczenie przekonało, iż tym sposobem młodzież nabierała tylko wprawy w kaleczeniu języka klasycznego.

β *Przedmioty naukowe.* W szkołach uczono następujących przedmiotów :

1. Języka łacińskiego i polskiego wraz z wszystkiem co w zakres tej nauki wchodzi;
2. matematyki i logiki;
3. nauk przyrodniczych, higieny i historyi sztuk i kunsztów;
4. nauki moralnej wraz z historją i nauką prawa.

To były przedmioty (czyli właściwie grupy przedmiotów) obowiązkowe, do nadobowiązkowych należały :

1. Język niemiecki, na którego naukę wyznaczono godzin 12.

Uczący się tego języka byli podzieleni na trzy oddziały : poczynających, postępujących, i doskonalących się.

2. język słowiański w szkołach przez Bazylianów utrzymywanych i

3. język francuski. Tego języka jako też i rysunków uczono w szkołach głównych i gimnazyach pierwszorzędnym miast prowincjonalnych.

---

*) Ob przepisy Kom. eduk. narodowej dla nauczycieli u Łukaszewicza t. II. str. 334 i następna.

*) Por. także str. 342.

Wyszukanie i ugodzenie zdatnych do udzielania tych przedmiotów metrów należało do rektora. *)

Obowiązkowych przedmiotów było cztery i tytu profesorów zawodowych, którzy od trzeciej klasy zaczawszy, podług ułożonego na tygodni podziału godzin z klasy do klasy przechodzili i tamże lekye swego przedmiotu odbywali. Nauczyciele pierwszej i drugiej klasy udzielali w klasach swoich wszystkich przedmiotów i mieniali się co roku: nauczyciel bowiem klasy pierwszej postępował z uczniami swymi do drugiej a nauczyciel klasy drugiej obejmował klasę pierwszą.

Nauczyciel klasy pierwszej uczył w swojej klasie gramatyki polskiej i łacińskiej z wypisami z autorów łacińskich. arytmetyki, nauki moralnej, początków geografii, (historyi naturalnej?) i kaligrafii przez 20 godzin tygodniowo.

Nauczyciel klasy drugiej udzielał tych samych przedmiotów podług porządku w książkach elementarnych przepisanego.

Nauczyciel wymowy uczył w klasach III, IV, V i VI języka łacińskiego przez 20 godzin; (bliższe szczegóły nauki tej dotyczące się i liczbę godzin na każdą klasę przypadających uwidocznia plan lekcyjny na str. 32 umieszczony).

Nauczyciel matematyki, uczył matematyki w klasach III, IV i V przez godzin 18, loiki w klasie VI przez dwie godziny. Pod jego dozorem zostawał zbiór narzędzi matematycznych.

Nauczyciel fizyki uczył w klasie III ogrodnictwa, w klasie IV rolnictwa, w klasie V w pierwszym roku fizyki, (część I) mineralogii i botaniki, w drugim roku fizyki (część II), botaniki i zasad higieny; w klasie VI historyi sztuki i kunsztów. Godzin 20. Pod jego dozorem zostawało muzeum historyi naturalnej i narzędzi fizycznych.

Nauczyciel moralnej i prawa dawał w klasie III obok nauki moralnej dzieje assyryjskie i perskie. w klasie IV dzieje greckie, w klasie V pierwszego roku dzieje rzymskie, drugiego roku naukę prawa przyrodzonego, w klasie VI dalszy ciąg nauki prawa i dzieje narodowe. Godzin 20. **)

*) Ob. Ustawy Komisji eduk. narodowej rozdz. XV. u Łukaszewicza t. II. str. 296.

**) Por. rozkład nauk w szkołach wydziałowych u Łukaszewicza

Ustawa Komisji edukacji narodowej jako też książki w szkołach elementarnych używane zawierały trafne uwagi i przepisy, których nauczyciele w traktowaniu przedmiotów trzymać się byli obowiązani.

Lekcje szkolne odbywały się z rana od godziny 8—10 i popołudniu od 2—4. Dwa razy na tydzień we wtorek i we czwartek nie było popołudniowych lekcyj, atoli jeżeli jakie święto w tygodniu wypadło, wtedy jeden dzień z rekreacyj wytrącano. *) Ogółem było w każdej klasie godzin szkolnych 20 i tyleż obowiązany był uczyć każdy nauczyciel. Nauczyciele w szkołach Komisji edukacyjnej byli z tego powodu więcej obciążeni od nauczycieli w gimn. austriackich w których filologowie najwyżej do 17, nauczyciele kwalifikowani do jęz. niemieckiego, jako głównego przedmiotu nawet do 16 **) a nauczyciele realnych przedmiotów, (bez korektury zadań piśm.) do 20 godzin są obowiązani.

Zadania piśmienne wyznaczano tylko na niedziele i we dnie rekreacyjne. Dla uniknięcia kolizji wyznaczyła Kom. stałe terminy, w których nauczyciele pojedynczych przedmiotów zadania dawać mogli a mianowicie: nauczyciel nauki moralnej i prawa dawał zadania piśmienne na niedzielę, nauczyciel wymowy na wtorek, nauczyciel fizyki na czwartek, nauczyciel matematyki na następną niedzielę, — dalszą koleję miał zaczynać nauczyciel moralnej we wtorek i t. d. ***)

Tych przedmiotów i w tym trybie udzielano w szkołach wydziałowych t. j. takich, które liczyły prócz rektora i prefekta sześciu nauczycieli. Więcej szczegółowa ocena samego systemu podaną zostanie niżej, przy porównaniu z gimnazyami austriackimi, — tutaj tyle tylko zauważyć należy, że materiał naukowy na klasę piątą przeznaczony był za obszerny, i że go aż na dwa lata rozkładać musiano.

---

t. II. str. 328; także Ustawy Komisji eduk. narodowej rozdz. XV, tamże na str. 290 i i następnym i plan lekcyjny w niniejszej rozprawie na str. 32.

*) Ob. Ustawy Kom. eduk. narodowej rozdział XV. 2 i XXI. 1. w J. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 288 i 314.

**) Rozporządzenie W. Rady szk. kr. z dnia 17. lipca 1881 do l. 5899.

***) Ob. Ustawy Kom. eduk. narodowej rozdział XV. 8 w J. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 289.

Tab. I. Plan

Klasa	Język łaciński i nauka wymowy	Matematyka
I. godz. 20	godzin 9. Gramatyka łacińsko-polska X. On. Kopezyńskiego i wypisy łacińskie	godzin 6. Arytmetyka według Lhuillera, przekład ks. Gawrońskiego
II. godz. 20	godzin 9. Dalszy ciąg gramatyki i wypisy łacińskie	godzin 6. Dalszy ciąg arytmetyki według metody przez autora przepisanej.
III. godz. 20	godzin 8. Gramatyki część III. wypisy z Korneliusa Neposa, listy Cicerona i Pliniusza	godzin 6. Powtarzanie arytmetyki 2 godz., pierwsza część geometrii według Lhuillera-Gawrońskiego 4 godz.
IV. godz. 20	godzin 3. Wypisy z tych samych autorów co w klasie trzeciej, ćwiczenia w wymowie	godzin 8 Z tych na geometryą 4 godz., na algebrę 4 godz.
V.	rok pierwszy 20 godz godzin 3. Wybranie miejsca z poetów klasycznych Horacyusza, Juwenala i t. d., mowy niektóre w wypisach wyznaczone	godzin 4. Geometrii część druga
	rok drugi 20 godz. godzin 3. Nauka w podobnym trybie jak wyżej	godzin 4. Dokończenie algebry 2 godz., rysunki mierzenie 2 godz.
VI. godz. 20	godzin 6. Nauka o wymowie i poezji, wybrane mowy Cicerona, Liwiusza, Kurciusza, Tacyta, list Horacego: de arte poetica.	godzin 2. Logika
liczba godzin nauczycieli	profesor wymowy godz. 20	prof. matematyki godz. 20

lekcyjny.

Nauka moralna, historia i geografia.	Nauki przyrodnicze	Zadania pismienne
nauka moralna według X. A. Popławskiego 1 godz. , geografia nowożytna 2 godz.	Historia naturalna o zwierzętach 2 godz. (?)	Zadań piśm. w klasie I. nie dawano.
nauka moralna tegoż na klasę II. 1 godz. , geografia nowożytna 2 godz.	jak wyżej.	
nauka moralna tegoż autora i wypisy łac. do niejże 1 godz. . Dzieje assyryjskie i perskie z geografją i wypisy łac. stosujące się do tejże historii 2 godz.	godzin 3. historia naturalna o ogrodnictwie przez 2 godz. wypisy łac. do tegoż przedmiotu się odnoszące przez 1 godz.	termina zadań piśm. z pojedynczych przedmiotów były na pewne dn. stale wyz.
nauka moralna i wypisy 1 godz. dzieje greckie i wypisy 2	godzin 6. historia naturalna o rolnictwie i wypisy łac. 2 godz. , wstęp do fizyki według Ilubego przekł. prof. Koca 4 godz.	dto
Powtórzenie nauki moralnej z poprzedzających kl. i wypisy łac. do 1 godz. , dzieje rzymskie z geografją i wypisy 3 godz.	godzin 9. powtórnie wstęp do fizyki i jej część I. 6 godz. historia naturalna o rzeczach kopalnych i wypisy łac. 2 g. botanika 1 godz.	dto
nauka moralna i prawo przyrodzone 3 godz. , wypisy łac. do nauki mor 1 godz.	godzin 9 powtórzenie wstępu do fizyki i jej część druga 6 godz. , nauka o zachowaniu zdro. 2 godz. i wypisy łac. do tej materji botan 1 godz.	dto
nauka moralna i prawo 7 godz. dzieje narodowe 2 godz. , wypisy łac. do moral. nauki i prawa 1 godz.	godzin 2 historia sztuk i kunsztów i wypisy łac. do tej materji.	dto
prof. nauki moralnej i prawa godz. 20.	prof. fizyki godzin 20.	

Klasa piąta miała przeto dwojakich uczniów: pierwszorzecznych i drugorzecznych i nie wykładano w niej co roku tych samych przedmiotów. Z tego wynikało, że tylko jedna część uczniów słuchała przedmiotów naukowych w tym porządku, w jakim po sobie następować powinny. *)

W szkole podwydziałowej udzielano prawie tych samych przedmiotów, co w szkole sześcioklasowej a tylko z oszczędności a może dla braku sił nauczycielskich, zredukowano ją do trzech klas i tyluż nauczycieli.

Rezultat nauki nie mógł być jednakowy: najprzód rozkładano materiał naukowy każdej klasie na dwa lata. więc uczniowie, świeżo z klasy niższej przybyli uczyć się musieli tych samych przedmiotów wraz z uczniami drugoletnimi, których wykształcenie umysłowe już rokiem naprzód postąpiło.

Takie urządzenie utrudniało jednostajność postępu u uczniów; po wtóre, liczbą nauczycieli była za małą a i ci byli nadmiarem godzin lekcyjnych i różnorodnością przedmiotów, które wykładać musieli do zbytku obciążeni. I tak n. p. profesor wymowy wykładać musiał: 1. gramatykę łacińską i ojczystą; 2. teorią wymowy i poezyi; 3. wzory wymowy i poezyi; 4. historią rzymską i grecką wraz geografią; 5. historią ojczystą; 6. prawo przyrodzone, prawo narodów i ekonomią polityczną. Profesor matematyki wykładał: 1. arytmetykę; 2. geometryą teoretyczną i praktyczną; 3. algebrę; 4. fizykę; 5. logikę; 6. historią naturalną; 7. historią sztuków. **)

Tych wadliwości wynikiem było, że uczniowie którzy ukończyli szkoły podwydziałowe, nie dorównywali pod względem oświecenia umysłowego uczniom wydziałowym.

Komisya edukaeyi narodowej, pragnąc plan nauk dla szkół swych ułożony, ze skutkiem przeprowadzić, musiała przede wszystkim postarać się o dobre

książki elementarne. Pierwszy zwrócił na to uwagę Komisji Pijar ks. Adolf Kamieński i radził jej wybrać ludzi zdatnych i przez swe prace na polu naukowym znamienitych

*) Por. plan lekcyjny na str. 33.

**) Ob. J. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 353 i por. Ustawy Kom. rozdział XVI. tamże na str. 291.

włącznie. Ażeby ciągłość nauki szkolnej wskutek znaczniejszych przerw nie ucierpiała, skrócono ile możności ferye świąteczne: w czasie świąt Bożego Narodzenia kończyły się lekye w wigilią rano 24 grudnia i rozpoczynały się 27 t. m.; ferye Wielkanocne trwały od niedzieli kwietniej do poniedziałku świątecznego włącznie. W tym czasie nie wolno było uczniom pod żadnym warunkiem wyjeżdżać do domów a dyrektorowie domowi obowiązani byli zatrudniać ich codziennie rano i popołudniu po godzinie powtarzaniem lekyj szkolnych, rysunkiem lub innem zajęciem, według własnego ich upodobania i mieli pilnie baczyć na to, ażeby uczniowie na próżnowaniu czasu nie trawili. *)

e) Urządzenia Komisyi edukacyi narodowej tyczące się uczniów.

Uczniowie wstępujący do szkół winni byli zgłosić się do prefekta, który wpisywał ich w rejestr z wymienieniem imienia, nazwiska, ojezyny, sposobu utrzymania i lat wieku. Przenoszący się z innych szkół powinien był wykazać się świadectwem prefekta tego zakładu, w którym dotąd zostawał lub w niedostatku tegoż, listem wizytatora polecającym go do przyjęcia.

W szkole podlegali uczniowie co do rządu rektorowi, prefektowi i profesorom; w domu i po za szkołą dyrektorom, pod których bezpośrednim dozorem zostawali. **)

Za przestępstwa przeciw przepisom i wymaganiom szkolnym przysługiwało szkole prawo karania. Stopnie kar stosownie do przekroczeń były rozmaite. Lżejsze przewinienia jako to: zaniedbanie się w naukach, opuszczanie lekyj szkolnych, nieuwaga, lekka obraza którego z współuczniów, karane były napomnieniem. Jeżeli uczeń po pierwszém prywatnem upomnieniu poprawić się nie chciał, bywał napominany publicznie w klasie lub nawet w przytomności innych klas. Mniejsze te kary mógł wymierzać każdy nauczyciel w swoim zakresie. zna-

*) Ob. Ustawy Kom. eduk. narod. rozdział XXI, 5 i 6, w J. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 316.

**) Ob. Ustawy Kom. eduk. narod. rozdział XVIII, 2 i 3 w J. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 300.

czniejsze przekroczenia należały pod sąd konferencyi z rektora lub prorektora i nauczycieli złożonej. Uczniów notorycznie niedbale lub krnąbrnych, skazywała konferencya na zawstydzenie publiczne t. j. stawiano ich na kurytarzu a w ręku kazano im trzymać kartę z napisem: *niedbaly w naukach, kłótlivy, niepostuliczny* i t. d.

Za niektóre przekroczenia karano także degradacyą i tak ucznia, który wbrew zakazowi wyjechał na święta, odsyłano do klasy niższej bez powrotu w tym roku do wyższej; za wczesny wyjazd na wakacje lub opóźniony powrót, zostawał uczeń w dawniej klasie w proporecy opóźnienia i nie rychlej przypuszczano go do wyższej, dokąd egzaminu z opóźnionych lecey nie złożył. Grubsze przestępstwa jako to: kradzież, pijaństwo, zelżenie nauczyciela, rozpustne życie etc. karano plagami lub wykluczeniem ze szkół.

Wyrok ekluzyi dopiero wtenczas stawał się prawomocnym, jeżeli uzyskał potwierdzenie władzy przełożonej. Rektor lub prorektor obowiązany był wniosek zaopatrzony podpisami wotujących nauczycieli przedłożyć wizytatorowi lub rektorowi szkoły głównej wyluszczając oraz wszystkie okoliczności tyżące się winowajcy i winy, mianowicie przeszłego jego sprawowania się, dawnych napomnień i kar, zgorszenia i t. p.

Rada szkoły głównej, zważywszy dokładnie przedłożone sobie okoliczności, potwierdzała lub odrzucała wniosek grona. Uczeń, którego z jednego zakładu wykluczono, nigdzie już pod żadnym pozorem do szkół publicznych przyjętym być nie mógł. *)

Wychodząc z słusznej zasady, iż u dzieci dobry przykład i odjęcie sposobności do wykroczeń działają skuteczniej niż przestrogi, upomnienia i kary, poleciła Komisya edukacyi narodowej nie zostawiać zwłaszcza uczniów klas niższych bez nadzorców, którzyby nad każdym ich krokiem czuwali. Do tego byli t. z. dyrektorowie t. j. dozorecy domowi uczniów. Dyrektorami być mogli starsi i pilniejsi uczniowie klas wyższych. kan-

---

**) Ob. Ustawy Kom. eduk. narod. rozdział XXIV u Łukaszewicza Hist. t. II. str. 320 i nast.

dydacji zawodu nauczycielskiego a wreszcie inne osoby. posiadające ku temu dostateczne wykształcenie i wypróbowaną moralność.

Dyrektorowie mieszkali razem z swoimi uczniami na jednej stancyi i zadaniem ich było młodzież pieczy swęj powierzona dozorować, do pilności zachęcać w ogóle jęj na każdym kroku dobrym przykładem i rzetelną radą przewodniczyć.

Ustawy Komisji edukacji narodowej zawierają szczegółowe przepisy dla dyrektorów, *) oprócz tego wydała komisya dla nich w osobnem dziełku obszerniejszą instrukcyą, której trzymać się byli obowiązani, jeżeli zadaniu swemu godnie odpowiedzieć chcieli. **) Oprócz ogólnych wskazówek, tyczących się moralnego prowadzenia dzieci, nakazuje instrukcyja nie zostawiać nigdy chłopców, osobiwie w gromadzie, bez dozoru. Jeżeli dozorca ze stancyi wydalić się musiał, powinien był kogoś na swoim miejscu zostawić i obmyśleć dla uczniów jaką szkolną robotę, którąby się podczas jego niebytności zaprzętnęli.

Codziennie obowiązany był dyrektor ranne i wieczorne pacierze z uczniami swoimi odmawiać, chodzić z nimi na ranne nabożeństwa przed szkołą się odprawujące, z kościoła ich do szkoły zaprowadzić, a po szkole na nich czekać i razem z nimi do domu powracać.

Prócz moralnego prowadzenia było głównem zadaniem dyrektorów, lekye szkolne z uczniami swymi pilnie przerabiać i dozierać, ażeby w pilności i w rzetelnem wypełnianiu swych obowiązków nie ustawali.

Bezpośrednim przełożonym dyrektorów był prefekt. do niego też we wszystkiem odnosić się byli powinni i co miesiąc mieli mu zdawać sprawę o swoich uczniach. Raz na trzy miesiące zwoływał prefekt wszystkich dyrektorów i przeczytywał im obowiązki w ustawach Komisji edukacyjnej dla nich zawarte, prócz tego powinien był jak najczęściej zwiedzać mieszkania

---

*) O dyrektorach obacz Ustawy Kom. eduk. narod. rozdział XX. w J. Lukaszewisza Hist. t. II. str. 304 i następne.

**) Ob. tamże str. 306 i następne (w nocie).

uczniów, aby się przekonać, czy w domach panuje ochędówstwo i przyzwoity porządek i czy w ogóle dyrektorowie swe obowiązki ściśle spełniają.

W czasie wolnym od nauk winni byli dyrektorowie chodzić z uczniami swymi na przechadzki, urządzać dla nich gry ku zabawie i ćwiczeniu ciała służące, w ogóle nie zaniedbywać niczego, co by się do fizycznego rozwoju ich ciała i do podniesienia hartu ich duszy przyczynić mogło.

Z tego widzimy, że znaczną, rzecz można przeważną część edukacji: naukowej, moralnej i fizycznej włożyła Komisya na dyrektorów. Jednakowoż instytucya ta tylko w teorii była dobrą, w praktyce miała ona także swoje ujemne strony.

Dobrze było, że uczniowie zostawali ciągle pod dozorem, przez to bowiem odbierano im sposobność do zwad, kłótni i bitek między sobą, odciągano ich od złych towarzystw i t. p.— ale z drugiej strony mógł się ciągle nadzór stać w końcu dla nich nieznośnym i pokusić ich do pokryjomego wyłamania się z pod rygoru. Przepisy Komisji dla dyrektorów były idealnie dobre, ale też i idealnych wymagały ludzi a takimi nie byli dyrektorowie. Ludzie po większej części jeszcze młodzi, z niedowarzonem lub połowicznem tylko wykształceniem nie nadawali się na przewodników młodego wieku. Niektórzy z nich, chcąc się postawić wyżej w opinii małoów, krytykowali sposób uczenia profesorów, wystawiali na śmiech ich postępowanie w szkole i mędrkowali przed żakami i ich rodzicami ganiąc nawet same urządzenia Komisji edukacyjnej. *) Przepisy wprawdzie wzbraniają im tego surowo **) ale właśnie dowodzą przez to, że takowe nadużycia się zdarzały.

Instrukcya poleca dyrektorom obchodzić się z dziećmi łagodnie i sprawiedliwie, wystrzegać się popędliwości, fukania, używania słów zelżywych, przewisk i katowania, gdyż do użycia onych sposobów nie mają prawa i nie przez nie nie wskazują. Wrazie nieposłuszeństwa lub niesforności ze strony uczniów

---

*) Ob. Raport wizyty generalnej ks. Szczepana Hołowczyca w Archiwum do dziejów literatury i oświaty w P. t. I. str. 26.

**) Ob. Przepisy dla dyrektorów w Łukaszewicza Historji t. II. str. 315 (nota).

zaleca im Komisya wszelką oględność i tylko w wyjątkowych wypadkach pozwala im karać plagami. Ale czyż te przepisy ustrzedz mogły chłopców przed tyranią dyrektorów, częstokroć ludzi rubasznych i popędliwych? Zdarzało się nawet niekiedy, że dyrektorowie miasto swoim przykładem przyświecać uczniom i prowadzić ich ku dobremu, przewodniczyli im w burdach i bitkach z żydami i żołnierzami. *)

Także w celu utrzymania porządku przed i w czasie lekcyj w klasach trzymano się dawnego i nie ze wszystkiem pedagogicznemu zwyczajowi. Z pomiędzy zdolniejszych i obyczajniejszych uczniów każdej klasy wybierano kilku dekuryonów, którym powierzano nadzór nad dziesięciu innymi współuczniwami. Dekuryonowie mieli baczne oko na sprawowanie się swych podwładnych, słuchali ich przed godziną lekcyi, zapisywali złe i dobre noty, odbierali od nich ćwiczenia i oddawali je nauczycielom. Prócz tego było w każdej klasie dwóch decuriones decurionum podług dwóch stron, na które uczniowie się dzielili.**)

Urządzenie takowe tylko jednostronną przynosiło korzyść, którąby można innym pedagogicznym środkiem osiągnąć, nie wystawiając biednej młodzieży na maltretacyą ze strony owej starszyny klasowej.

O egzaminach i popisach będzie mowa niżej.

Oto są główne rysy organizacyi szkół wyższych w Polsce przez Komisya edukacyi narodowej zaprowadzonych. Zalety jej i usterki podniesione zostaną niżej, przy porównaniu z urządzeniem gimnazyów austryackich—obecnie należy jeszcze uwydatnić ów olbrzymi postęp, jakiego dokonała Komisya na polu szkolnictwa polskiego.

Zadaniem szkół jest wychowanie przyszłych obywateli państwa a więc ta sprawa przedewszystkiem kraj i państwo obchodzić powinna i samo sobie gotuje szkodę to państwo. które nie wgląda, jakim zasobem wiedzy i jakim moralnym nastrojem wyposażeni zostaną ci, którzy w przyszłości wszel-

*) Ob. Raport ect. O dyrektorach szkoły międzyrzyckiej (Wydziału XX. Pijarów) w Archiwum t. I. str. 56.

**) Ob. Ustawy Kom. eduk. narod. rozdział XV. 11. w J. Łukasze-wicza Hist. t. II. str. 290.

kiego rodzaju obywatelskie czynności pełnić w niem będą. A jednak było to w owej epoce wadą ogólną wszystkich państw Europy, z wyjątkiem protestanckich krajów niemieckich, że się bardzo mało, lub weale nie wychowaniem publicznem nie troszczyły.

W Polsce zostawiono je w rękę trzech stowarzyszeń, akademickiego, jezuickiego i pijarskiego, które uienawidziły się wzajemnie. Stąd też o jednolitym planie naukowym i mowy nie było, każde bowiem stowarzyszenie modelowało młode umysły według własnej instrukcyi a brak wyższej kontroli nie przeszkadzał osobliwie Jezuitom wpajać w nie zasady dla własnych interesów korzystne. Stowarzyszenia zakonne posunęły dowolność tak dalece, że z edukacyi zrobiły formalną frymarkę i podzieliły ją na pańską i chudopacholską, przez co nauka przestała być dobrem wspólnem, dla każdego w równej mierze dostępnem: majątek i położenie socyalne wychowawka stanowiło miarę, według której mu większą lub mniejszą dozę umiejętności odmierzano. Rozumie się, że takie postępowanie schlebiało zamożniejszym, ich synowie bowiem nie byli zmuszeni bratać się na ławach szkolnych z chudopachołkami, ale z drugiej strony poniżało samą naukę, poniżało tych, którzy z prawdziwym zapalem i usposobieniem do niej się garnęli a w młodych umysłach wyradzało i ustalało zgubne pojęcia o przywilejach, jakie daje stanowisko, majątek i urodzenie.

Rok 1773 sprowadził w edukacyi publicznej stanowczy zwrot ku lepszemu. Najprzód odebrano wyłączny jej monopol korporacyi akademickiej i stowarzyszeniom zakonnym i odtąd samo państwo objęło kierownictwo wychowania swych przyszłych obywateli. *) Osobna komisya, z ręki ciała ustawodawczego ustanowiona, miała wypracować instrukcyą wszystkie szkoły obowiązującą i czuwać nad jej wykonaniem. Był to olbrzymi krok naprzód: jednostajność bowiem instrukcyi wpajała odtąd w młode umysły jeden kierunek i była przy tém dla rodziców

---

*) W Austryi stało się to przynajmniej de nomine cokolwiek weześniej (już za Karola VI.); we Francyi dopiero w r. 1791. Por. A. Beer i Fr. Hoehegger, Die Fortschritte des Unterrichtswesens in den Culturstaaten Europas, t. I. str. 6.

bardzo wygodną; jeżeli bowiem im wypadło przenieść z jednej prowincyi do drugiej, znajdowali wszędzie jednakową dla dzieci naukę. Także ustanowiono osobny stan nauczycielski, któremu oświecenie i prowadzenie przyszłego pokolenia powierzono. W szkołach mianowicie zakonnych uczyli dotąd niekiedy ludzie, którzy nawet powołania do tego w sobie nie czuli. i którym tylko reguła ich zakonu zawód nauczycielski narzucała. Odtąd mieli wychowaniem trudnić się tylko ci, którzy z prawdziwem poświęceniem powołaniu swemu oddać się pragnęli: nie krój i kolor sukni uprawniały odtąd do zawodu nauczycielskiego, ale nauka, nie z pomiędzy członków tego lub owego zakonu dobierano doń osób, ale otwierano wstęp każdemu, w kim odpowiednie dary umysłowe i talent odkryto.

Jak się Komisya edukacyjna ze swego zadania wywiązała widzieliśmy wyżej. Szkoły urządzone przez nią należały bez wątpienia do najlepszych swojego czasu; nawet cudzoziemcy nie mogli im odmówić swego uznania. W. Klewitz, prezydujący radea w departamencie Prus południowych, mając poruczone sobie zbadanie szkół w prowincjach polskich, przez Prusy zabranych, wyraża się o tych szkołach jak najpochlebniej i poleca gorąco rządowi swemu, ażeby je w dotychczasowym stanie nadal zostawił. *)

Nie szczędząc pochwał dodaje wszakże Klewitz widocznie z przycinkiem dla narodu polskiego, że całej tej wyborniej instrukcyi brakło najważniejszej rzeczy t. j. wykonania. I rzeczywiście tak było, atoli wina nie spada na samą Komisją, lecz przypisać ją należy owym nieprzyjaznym stosunkom, które jej czynność na każdym kroku tamowały i rozpoczętego dzieła dokończyć nie dozwoliły.

Już wyżej była mowa, na jakie trudności natrafiła Komisya zaraz na wstępie swych czynności. O wprowadzeniu nowiej organizacyi naukowej w szkołach nawet w pierwszych latach myśleć nie było można, pierwój bowiem potrzeba było grunt dla niej przygotować. Uporawszy się jako tako z tą sprawą rozesała Komisya dopiero w r. 1781 wypracowany przez ks.

---

*) Zdanie W. Klewitza o szkołach rzeczywospolitej ob. w J. Łukaszeuicza Hist. t. II. str. 350 i następna.

Grzegorza Piramowicza „Projekt ustaw dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach rzeczypospolitej.“ szkołom swoim z poleceniem. aby takowe na rok szkolny 1781 na 1782 zaczynający się z dniem 1. października bezwzględnie w życie wprowadziły. *) Mamy przed sobą „Raport wizyty jeneralnej południcwo-wschodnich wydziałów szkolnych“ ks. Szczepana Hołowczyca jednego ze czterech głównych wizytatorów, którzy na rozkaz Komisji edukacyjnej zbadać mieli, czy też wszystkie szkoły przepisy projektu ustaw w życie wprowadziły i czy nie należałoby w nich co mylnego poprawić, co niedokładnego dopełnić. Z tego raportu widzimy, że nowość, wprowadzona przez Komisją, znalazła przeciwników a mianowicie w obywatelstwie. w nauczycielach a nawet i w dyrektorach. Obywatele posyłający swych synów do szkoły, będąc sami wychowancami dawniejszego systemu, uważali obecne innowacye za rzeczy nieużyteczne zwłaszcza, że w szkołach terażniejszych za mało uczono języka łacińskiego. Dyrektorowie przyuczeni do Alwara, krytykowali plan nauki i książki elementarne przez Komisją wprowadzone i tym sposobem utwierdzali tylko niechętnych w ich uprzedzeniu.**) Wielu nauczycieli nie odpowiadało, ani zdatnością, ani przysposobieniem terażniejszym szkołom i takowych Komisya cierpieć musiała, bo ich innymi na razie zastąpić nie mogła. Najwięcej zaś kłopotów miała Komisya z X.X. Bazylianami, którzy jej przepisy niechętnie przyjmowali i z wykonaniem ich wcale się nie spieszyli. Księgą fundamentalną był u nich i nadal Alwar, ksiąg elementarnych mało co używali. Wizytatorowie wyłuszczali im korzyści terażniejszego uczenia i znajdowali między nimi wprawdzie wielu chętnych do słuchania przestroż i zaleceń. ale mało zdolnych do ich pojęcia. ***)

---

*) Ob. przedmowę do Raportu wizyty generalnej ks. Hołowczyca w Archiwum t. I. str. 21.

**) Por. Raport w Archiwum t. I. str. 26.

***) Tak wyraża się Hołowczyca w Raporcie swoim o prorektorze szkoły ołyckiej (stanu akademickiego — Arch. str. 36); o Bazylianach ob. tamże str. 38, 47 i inne. W r. 1785 zagroziła im Komisya zamknięciem ich szkół, jeżeli jej rozkazom posłuszni nie będą, ob. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 444 nota 1.

Wprawdzie z czasem dałyby się te wszystkie wadliwości były usunąć: szkoły rzeczypospolitej możnaby było doprowadzić do takiego rozkwitu, iżby mało co zostawało w nich do życzenia. atoli niestety, — magistraturze niemi rządzącej zabrakło czasu do wykonania wszystkich swych wybornych przepisów. Komisya edukacyi narodowej fungowała ledwie 20 lat z górá, *) stąd téż wiekopomne jój ustawy i urzãdzenia zostały w większej części tylko na papierze, jako świadectwo dla potomności, że w Polsce cel wychowania młodzieży rozsądniej i rzetelniej, jak w innych państwach owój doby pojmowano.

(Dokończenie nastąpi w roku przyszłym).

---

*) Ostatnie posiedzenie Komisji eduk. odbyło się dnia 10. kwietnia 1794 r. ob. Łukaszewicza Hist. t. II. str. 169 nota.

Wiadomości szkolne.

A. Skład grona nauczycieli

przy końcu roku szkolnego 1885.

1. *Wojciech Biesiadzki*, dyrektor gimnazjum, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej okręgowej, uczył języka greckiego w kl. VII. — 4 godziny tygodniowo.
2. *Ks. Aleksy Toroński*, profesor religii dla uczniów obrz. gree. kat. i exhortator, kanonik tyt., radea konsystorsyalny. członek Rady miejskiej i powiatowej, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej miejscowej, uczył religii we wszystkich ośmiu klasach i jęz. ruskiego w kl. VI. i VIII. — razem 20 godz. tyg.
3. *Ks. Andrzej Drażek*, profesor religii dla uczniów obrz. rzym. kat. i exhortator, kanonik tyt., uczył religii we wszystkich ośmiu klasach. — razem 16 godzin tygodniowo.
4. *Emeryk Turczyński*, profesor, zawiadowca gabinetu przyrodniczego. członek komisji fizyograficznej w Krakowie i Towarzystwa zoologiczno-botanicznego w Wiedniu. uczył nauk przyrodniczych w Ia. Ib. II. IIIa, IIIb. V., VI.; matematyki w IIIa. — razem 17 godzin tygodniowo.
5. *Seweryn Arzt*, profesor. członek Rady miejskiej i powiatowej. uczył geografii i historii powszechnej w Ia, Ib. w V., VI, VII., VIII. — razem 18 godz. tyg.; także historii krajowej jako przedmiotu nadobowiązkowego w kl. VI. i VII. przez 2 godziny tygodniowo.
6. *Tomasz Gawenda*, profesor, doktor filozofii, uczył geografii i historii w kl. IIIa i IV.; jęz. niemieckiego w kl. V. i VIII. propedeutyki filozoficznej w kl. VII. i VIII.; razem 19 godzin tygodniowo; także historii krajowej jako przedmiotu nadobowiązkowego w kl. IIIab. i IV. przez 2 godz. tygod.
7. *Antoni Pazdrowski*, profesor. zawiadowca gabinetu fizykalnego. uczył matematyki w kl. IV, VI. VII. i VIII; fizyki w kl. VII. i VIII., razem 17 godz. tygod.
8. *Michał Żukiewicz*, profesor, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył języka łacińskiego w kl. IV. i VIII, greckiego i polskiego w IV, — razem 18 godz. tygod.
9. *Ignacy Hoszowski*, profesor. członek Rady miejskiej i powiatowej. uczył języka łacińskiego w kl. VI, greckiego w VI. i VIII. ruskiego w IIIab. razem 18 godz. tygod.

10. *Sebastyan Polak*, profesor, zawiadowca czytelni polskiej i ruskiej dla młodzieży, prezes drohobyckiego oddziału Tow. pedagog. uczył języka łacińskiego w kl. VII. polskiego w V., VI., VII. i VIII. — razem 17 godzin tygodniowo.
11. *Włodzimierz Pastawski*, profesor, uczył języka łacińskiego w kl. II., ruskiego w kl. Iab. II. IV, V. i VII. — razem 18 godzin tygodniowo.
12. *Zygmunt Kunstmann*, nauczyciel, uczył jęz. łacini. i pol. w Ia., niem. w VI i VII. — razem 20 godz. tygod.
13. *Władysław Dadej*, nauczyciel, uczył jęz. łac. i gree. w V. polskiego w Ib i II, razem 17 godz. tygod.
14. *Antoni Stefanowicz*, nauczyciel, uczył rysunków wolnorręcznych w Ia, Ib, II, IIIa, IIIb, IV, razem 24 godz. tyg. oprócz tego rysunków geometrycznych jako przedmiotu nadobowiązkowego przez 3 godz. tygod.
15. *Bazyli Sanat*, exam. zastęp. nauczyciela, uczył matematyki w kl. Ia, Ib, II, IIIb i V.; fizyki w kl. Ia, Ib, II, IIIb, IV, V.; — razem 19 godzin tygodniowo.
16. *Józef Pawłowski*, exam. zastępca nauczyciela, uczył języka łac. i gree. w kl. IIIb, polskiego w IIIa i w IIIb. — razem 17. godz. tygod.
17. *Emil Urbániczky*, zastępca nauczyciela, uczył języka niemieckiego w kl. II, IIIa, IIIb i IV. — razem 17 godz. tyg.
18. *Piotr Rzepnijski*, zastępca nauczyciela, uczył języka łac. w kl. Ib i IIIa; gree. w IIIa — razem 19 godz. tygod.
19. *Michał Wagilewicz*, zastępca nauczyciela, uczył języka niemiec. w kl. Ia i Ib. historii i geografii w II i IIIb. razem 19 godz. tygod.
20. *Joachim Blumenblatt*, poboczny nauczyciel religii mojżeszowej, udzielał tego przedmiotu w 8 oddziałach przez 8 godz. tygodniowo.
21. *Maurycy Klugmann*, poboczny nauczyciel jęz. francuskiego udzielał tego przedmiotu w 3 oddziałach przez 6 godz. tyg.
22. *Bazyli Stojalowski*, nauczyciel szkoły ludowej, uczył gimnastyki w 6 oddziałach przez 6 godz. tygod.
23. *Sylwester Ochnicz*, nauczyciel szkoły ludowej, uczył śpiewu w 3 oddziałach przez 4 godz. tygod.

B. Rozkład nauk.

I. Klasa.

Gospodarze: w Ia *Zygmunt Kunstmann*, w Ib *Michał Wagilewicz*.

Religia 2 godziny tygodniowo. Katechizm katolicki.

- Język łaciński 8 godz. tyg. — Nauka o prawidłowych formach, najpotrzebniejsze prawidła ze składni, ćwiczenia w tłumaczeniu z jęz. łacińskiego na polski i odwrotnie. Od listopada począwszy co tydzień kompozyeya; przez 1½ godz. oprócz tego w II. półroczu co 3 tygodnie wypracowanie domowe.
- Język polski 3 godz. tyg. — Nauka o formach imion i o zdaniu pojedynczym w połączeniu z interpunkcją; najważniejsze zasady z głosowni wyłożone przy odmianie imion; czytanie z Wypisów i opowiadanie, uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. Co 14 dni wypracowanie domowe lub szkolne; 1 dyktat co miesiąc w 1 półr.
- Język ruski 2 godz. tyg. — Materiał naukowy taki sam jak w jęz. polskim.
- Język niemiecki 6 godz. tyg. — Odmiana prawidłowa imion i czasowników w połączeniu z najpotrzebniejszymi prawidłami składni, szyku i rzędu; czytanie i tłumaczenie z języka niemieckiego na polski i odwrotnie. Co tydzień zadanie szkolne, co 6 tygodni domowe.
- Geografia 3 godz. tyg. — Pojęcia wstępne z geografii fizycznej i matematycznej, oro- hydro- i topografia: główne pojęcia z geografii politycznej. Rysowanie map na tablicy i papierze.
- Matematyka 3 godz. tyg. — Naprzemian arytm. i geom. Z arytmetyki: cztery działania liczbami całkowitymi i dziesiętnymi. mianowanymi i niemianowanymi, sposoby skracania rachunkowych, podzielność liczb i działania ułamkami prostymi. Z geometrii: nauka o liniach. kątach. trójkątach aż do przystawiania. Co miesiąc zadanie szkolne, na każdą lekcję zadanie domowe.
- Historia naturalna 2 godz. tyg. W I. półr. zwierzęta kręgowce. w II. półr. zwierzęta bezkręgowce.
- Rysunki wolnoręczne 4 godz. tyg. — Rysowanie prostokreślnych utworów geometrycznych z wolnej ręki, mianowicie: linii prostych, kątów. trójkątów, czworokątów i wielokątów na podstawie rysunku nauczyciela na tablicy. Prócz tego teoretyczne objaśnianie kształtów i bryłowości ciał przy pomocy okazów i modeli.

II. Klasa.

Gospodarz: *Włodzimierz Paślawski.*

Religia 2 godz. tyg. — Historia biblijna starego zakonu.

Język łaciński 8 godz. tyg. Powtórzenie odmian prawidłowych. nauka o formach nieprawidłowych; główne prawidła ze

składni accus. cum inf., abl. abs., tłumaczenie zdań łacińskich na język polski i odwrotnie. Co tydzień kompozycya przez $\frac{1}{2}$ godz.; co miesiąc 2 wyprac. domowe.

Język polski 3 godz. tyg. — Powtórzenie i dokończenie nauki o imieniu, nauka o słowie z uwzględnieniem głosowni: nauka o zdaniu złożonem w głównych zarysach w połączeniu z interpunkcją; składnia zgody. Czytanie ustępów z Wypisów, opowiadanie, uczenie się na pamięć. Zadania piśmienne co 2 tyg.

Język ruski 3 godz. tyg. — Materiał naukowy taki sam jak w języku polskim.

Język niemiecki 5 godz. tyg. — Uzupełnienie nauki o formach, o szyku przestawnym i szyku w zdaniu pobocznem; tłumaczenie ustępów niemieckich i polskich, konwersacya w krótkich zdaniach; wygłaszanie ustępów memorowanych. Zadania piśmienne 4 miesięcznie.

Geografia i historia 4 godz. tyg. — Geografia fizyczna i polityczna Azji i Afryki: pionowy i poziomy układ i hydrografia Europy; szczegółowa geografia południowych i zachodnich państw Europy. Historia starożytna przez 3 godz. tygodniowo.

Matematyka 3 godz. tygod. — Z arytmetyki: skrócone mnożenie i dzielenie, stosunki, proporcye, reguła trzech, nauka o miarach, wagach i monetach, rachunek procentowy. Z geometryi: własności trójkątów, koło, czworobok, wielobok i wymiar powierzchni figur prostokreślnych. Zadania piśmienne jak w klasie I.

Historia naturalna 2 godz. tyg. — W I. półroczu ptaki, gady, płazy, ryby; w II. półr. botanika.

Rysunki wolnoręczne 4 godz. tyg. — Ornament geometryczny: zasady perspektywy i rysowanie przestrzennych geometrycznych utworów z wolnej ręki według prawideł perspektywy z modeli drucianych i drewnianych.

III. Klasa.

Gospodarze: w IIIa. *Piotr Rzepnijski*, w IIIb. *Józef Pawłowski*.

Religia 2 godz. tyg. — Historia biblijna nowego zakonu.

Język łaciński 6 godz. tyg. — Z gramatyki: składnia zgody i rządu, nauka o czasach i trybach aż do coniunc. w zdaniach pobocznych, tłumaczenie ustępów polskich na język łaciński. — Z Corneliusa Neposa czytano żywoty: Milejadesa, Temistoklesa, Pelopidasa, Cymona, Arystydesa, Lysandra i Hannibala. Miesięcznie cztery zadania domowe i szkolne naprzemian.

- Język grecki 5 godz. tyg. — Odmiana imion i czasowników aż do źródłosłowu perfecti; ćwiczenia z języka greckiego na polski i odwrotnie. W II. półroczu co miesiąc 2 zadania domowe i 1 szkolne.
- Język polski 3 godz. tyg. — Z gramatyki: nieodmienne części mowy. składnia rządu. pisownia. Czytanie Wypisów. opowiadanie. uczenie się na pamięć. deklamacya. Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.
- Język ruski 2 godz. tyg. — Materiał naukowy taki sam, jak w języku polskim.
- Język niemiecki 4 godz. tyg. — Z gramatyki: składnia zgody i rządu. powtarzanie partyj przerobionych w kl. I. i II. Czytanie. tłumaczenie, uczenie się na pamięć, konwersacya. Zadania piśmienne trzy miesięcznie, naprzemian domowe lub szkolne.
- Historya 1 godz. tyg. Dzieje średniowieczne. — Geografia 2 godz. tyg. — Szczegółowa geografia Europy środkowej, wschodniej i północnej z wykluczeniem monarchii austriacko-węgierskiej; geografia Ameryki i Australii.
- Matematyka 3 godz. tyg. — Z algebry; główne działania liczbami algebraicznymi, potęgowanie, pierwiastkowanie i kombinacye. Z geometryi; podobieństwo figur prostokreślnych. nauka o kole, własności elipsy, hiperboli i paraboli. Zadania piśmienne jak w klasie I.
- Przyrodnicze nauki 2 godz. tyg. — W I. półr. mineralogia. w II. półr. fizyka; nauka o własnościach ciał i o ciepłe, chemia nieorganiczna i organiczna szczegółowo.
- Rysunki wolnoręczne 4 godz. tyg. — Ćwiczenia w rysowaniu ornamentów płaskich według rysunku nauczyciela na tablicy i wzorów kolorowych z szczególnem uwzględnieniem wzorów greckich i rzymskich: nauka o stylu ornamentów i dalsze ćwiczenia w perspektywie.

IV. Klasa.

Gospodarz: *Michał Żułkiewicz.*

Religia 2 godz. tyg. — Nauka liturgii.

Język łaciński 6 godz. tyg. — Z gramatyki; powtórzenie nauki o czasach i trybach i dalszy ciąg i o imionach czasownikowych. Ćwiczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na łaciński. Czytano z Comment. Caesaris de bello Gall. lib. I., 1—30; V. Zadania piśmienne miesięcznie 2 domowe, a 1 szkolne co 2—3 tygodni.

Język grecki 4 godz. tyg. — Źródłosłów perfecti i aor pass. czasowników na ω zakończonych, czasowniki na μ i nie-

prawidłowe. Tłómaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Zadania piśmienne jak w kl. III.

Język polski 3 godz. tyg. — Z gramatyki: główne zarysy etymologii; nauka o zdaniu złożonem, o szyku i o interpunkeyi szczegółowo, o wierszowaniu, ważniejsze zasady stylistyki, główne rodzaje stylu. Czytanie ustępów z Wypisów, opowiadanie, uczenie się na pamięć, deklamacya. Zadania piśmienne jak w kl. III,

Język ruski 2 godz. tyg. — Materiał naukowy taki, jak w języku polskim.

Język niemiecki 4 godz. tyg. — Z gramatyki: powtórzenie i uzupełnienie składni, słoworód, najważniejsze rzeczy z prozody i metryki, styl kupiecki. Czytanie, tłumaczenie i wygłaszanie memorowanych z Wypisów ustępów. Zadania piśmienne dwa miesięcznie.

Historya i geografia 4 godz. tyg. — W I. półr. historya nowożytna, w II. półroczu szczegółowa geografia monarchii austryacko-węgierskiej.

Matematyka 3 godz. tyg. — Z arytmetyki: stosunki i proporcye złożone, rachunek składanego procentu, rachunek spółki, łańcuchowy i mieszanin, zrównania 1 stopnia. Z geometryi: stereometrya. Zadania piśmienne jak w kl. III.

Fizyka 3 godz. tyg. — Mechanika, Magnetyzm, Elektryczność, Akustyka, Optyka i ciepło promieniste.

Rysunki wolnoręczne 4 godz. tyg. — Rysowanie ornamentów plastycznych i trudniejszych wzorów ornamentalnych z uwzględnieniem postaci ludzkiej i zwierzęcej; ćwiczenia w rysowaniu z pamięci i dalszy ciąg perspektywy.

V. Klasa.

Gospodarz: *Władysław Dadej.*

Religia 2 godz. tyg. — Dogmatyka ogólna.

Język łaciński 6 godz. tyg. — Z gramatyki: powtórzenie i uzupełnienie składni zgody i rządu, o czasach i trybach do §. 237, prozodya i metryka: tłómaczenie ustępów polskich na język łaciński. Czytano Liwiusza ks. I. Owidyusza *Metamorph.* I, 89—415, XI. 1—84 VI. 146—312; X. 1—77; *Trist.* IV. 10; *Fasti:* I, 543—586, II, 83—118, II. 475—512. Co 14 dni wypracowanie domowe i szkolne.

Język grecki 5 godz. tyg. — Z gramatyki: składnia aż do zaimka; tłómaczenie odpowiednich ustępów z jęz. polskiego na język grecki. Z *Chrestomatyi Xenofonta* czytano: z *Cyropedyi* I, II, V, XIV, *Anabas* I, II, VIII, z *Memorab.*, III.; *Homera Iliady* ks. I. i III. Co miesiąc jedno zadanie.

- Język polski 3 godz. tyg. — Czytanie celniejszych ustępów z staropolskich pomników w połączeniu z uwagami gramatycznymi; a z literatury XVI. wieku do Górnickiego, Lektura: Stare wrota, Syrokomli. Co miesiąc jedno zadanie.
- Język ruski 2 godz. tyg. — Czytano i objaśniano pomniki cerkiewno-słowiańskie z Chrestomatyi Ogonowskiego a mianowicie Договори съ Греками, Проповѣди митрополита Иларіона, Правда руска: z kroniki Nestora Хрещенье Ольги, Святославъ и Оселѣенье Василька, Паломникъ Даниїла, Лѣтопись Кіевска: Походъ Князѣвъ на Володимѣрка, Мономаха Поученье дѣтемъ. Кормча книга, Лѣтопись Волянська 1. 2. 3. Obok lektury uczono form starosłowiańskich i składni tego języka. Co miesiąc jedno zadanie.
- Język niemiecki 4 godz. tyg. — Czytanie ustępów z Wypisów niemieckich z stosownem objaśnieniem gramatycznym, stylistycznym i estetycznym; opowiadanie; wygłoszenie celniejszych ustępów memorowanych. Co 2 tygodnie zadanie domowe lub szkolne.
- Historya i geografia 3 godz. tyg. — Dzieje starożytne aż do zdobycia Italii przez Rzymian, z poglądem na religią, sztukę i literaturę; odpowiednie działy z geografii.
- Matematyka 4 godz. tyg. — Z algebry: cztery działania liczbami algebraicznymi, system liczbowy, podzielność liczb, ułamki proste i dziesiętne, liczby ujemne; proporcye. Zrównania 1. stopnia z jedną i z kilku niewiadomymi. Z geometrii: planimetrya. Co miesiąc zadanie szkolne. liczne ćwiczenia domowe.
- Historya naturalna 2 godz. tyg. — W I. półr. mineralogia w połączeniu z geognozą; w II. półroczu botanika systematyczna w połączeniu z paleontologią i geografią roślin.

VI. Klasa.

Gospodarz: *Ignacy Hoszowski.*

- Religia 2 godz. tyg. — Dogmatyka szczegółowa.
- Język łaciński 6 godz. tyg. — Z gramatyki: dalszy ciąg składni aż do supinum; tłumaczenie ustępów polskich na język łaciński. Czytano Sallustii Catilina; Vergilii Aeneid. lib. I., VIII., IX. Ecl. I. i V. Georg. II, 136—176 i II, 458—540, wygłaszanie na pamięć celniejszych ustępów czytanych. Zadania piśmienne jak w klasie V.
- Język grecki 5 godz. tyg. — Z gramatyki: nauka składni aż do infinitywu: tłumaczenie ustępów polskich na język grecki. Czytano z Homera Iliady ks. XIV, XX, XXI; Odys. ks. I, V, IX, X. Wypracowania piśmienne jak w klasie V.

- Język polski 3 godz. tyg. — Czytanie cenniejszych ustępów z autorów złotego wieku literatury polskiej i okresu panegiryczno-makaronicznego z uwzględnieniem biografii autorów. Lekt. pryw. Kazania sejmowe P. Skargi. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Język ruski 2 godz. tyg. — Czytano i objaśniono podług czyt. Ogonowskiego pamiętnik Памятники XII в Слово о Полку Игоревѣ. Уривки зъ лѣтописей: Литовской, Супраськой, Львѣвской, Курьеского, Самовидця. Грабянки. Величка. За статуга Литовского, библии Скорини. Острожекой, Ставропольского Петра Могилы. Сморгилского — Zadania jak w kl. V.
- Język niemiecki 5 godz. tyg. — Czytanie, objaśnianie i wygłaszanie ustępów z Wypisów Jandaurka t. II., opowiadanie, konwersacya. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Historya i geografia 3 godz. tyg. — Dzieje Rzymian od zdobycia Italii i dzieje średniowieczne z ustawicznem uwzględnieniem geografii odnośnych krajów.
- Matematyka 3 godz. tyg. — Z algebry: o potęgach, pierwiastkach i logarytmach. Zrównanie 2. stopnia o dwóch niewiadomych. Z geometrii: stereometrya trygonometrya prostokreślna. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Historya naturalna 2 godz. tyg. — Zoologia systematyczna w połączeniu z paleontologią i geograficzne rozszerzenie zwierząt.

VII. Klasa.

Gospodarz: *Sebastian Polak.*

- Religia 2 godz. tyg. — Etyka katolicka.
- Język łaciński 5 godz. tyg. — Z gramatyki: Właściwości języka łacińskiego w połączeniu z ćwiczeniami gramatyczno-stylistycznymi. Lektura: Vergilij Aeneid. ks. VI: Ciceronis in Catil. oratio I.; Cicer. oratio pro Milone: Cicer. Cato M. Wypracowania piśmienne jak w kl. V.
- Język grecki 4 godz. tyg. — Z gramatyki: infinitivus, participium, atrakcyja, przeczenia, zdania pytajne: tłumaczenie odpowiednich ustępów z języka polskiego na język grecki. Lektura: Demostenesa mowy: Olintyj I. II, i III; Sofoklesa tragedia: król Edyp. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Język polski 3 godz. tyg. — Czytanie cenniejszych ustępów z autorów XVII. i XVIII. wieku w połączeniu z historyczno-literackimi i estetycznymi uwagami. Rozpoczęto okres romantyczny. Czytano i objaśniano Wiesława Brodzińskiego i Grażynę Mickiewicza. Lektura pryw.: Barbara Radziwiłłówna A. Felińskiego i Myszeida, Krasiekiego. Zadania piśmienne jak w kl. V.

- Język ruski 2 godz. tyg. — Czytano i objaśniano ustępy z autorów: Kotlarewskiego, Kwitki, Artymowskiego, Szaszkiewicza, Hołowackiego, Wagilewicz, Hrebinki, Kostomarowa, Matlińskiego, Mogiłuńskiego, Ustyanowicza i Szewceńka. podług Czytanki Barwińskiego t. II. Zadania jak w kl. V.
- Język niemiecki 4 godz. tyg. — Czytanie i objaśnianie cenniejszych ustępów z Wypisów Mozarta t. II. Prócz tego czytano i rozbierano: Schillera, Wilhelm Tell i Maria Stuart, a Göthego. Hermann und Dorothea. Zadania piśmienne co 3 tygodnie
- Historya i geografia 3 godz. tyg. — Historya nowożytna z uwzględnieniem geografii Ameryki.
- Matematyka 3 godz. tyg. — Z algebry: teoria zrównań algebraicznych 1. i 2 stopnia z jedną i kilku niewiadomymi. zrównania wykładnicze, postępy z zastosowaniem i kombinacye. Z geometryi: zastosowanie algebry do geometryi i analityka. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Fizyka 3 godz. tyg. — Mechanika, nauka o cieple, chemia.
- Logika 2 godz. tyg. — Logika formalna.

VIII. Klasa.

Gospodarz: *dr. Tomasz Gawenda.*

- Religia 2 godz. tyg. — Historya kościelna.
- Język łaciński 5 godz. tyg. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne. Czytano z Horacego Carmin I. 1, 2, 3, 4, 11, 12, 14, 28, 22, 24; II. 15, 18; III, 1, 2, 3, 4, 8, 29, 30; IV 7; Epod. I. 7, 13; Sat. I. 1, 9; Epist. I. 20; Tacit. Germania 1—27; Tacit. Histor. I. 1—12. Zadania piśmienne jak w klasie V.
- Język grecki 5 godz. tyg. — Z gramatyki: Partykuły. Czytano Sofoklesa tragedya: Filoktet i Platona Laches i Charmides. Wypracowania piśmienne jak w kl. V.
- Język polski 3 godz. tyg. — Czytanie cenniejszych ustępów z autorów XIX. wieku w połączeniu z estetycznymi i historyczno-literackimi uwagami. W całości zaś Mickiewicza: Pan Tadeusz, Konrad Wallenrod, Grażyna. Lektura pryw: Śluby panięskie A. Fredry i Dworzec mojego dziadka Fr. Morawskiego. Zadania piśmienne jak w kl. V.
- Język ruski 2 godz. tyg. — Czytano i objaśniono ustępy z autorów: Ilbowa bajki i poezye, Starożeńki zapiski, Didyckiego poezye, M. Wowczka opowiadania, Koniskiego poezye Kulisza: Орня, Чорна рада листы з хутора, zawarte w Czytance ustępy Ilnickiego, Szaraniewicza, Ogonowskie-

go, Fedkowicza, i Worobkiewicza. Zadania piśmienne jak w klasie V.

Język niemiecki 4 godz. tyg. — Czytano i objaśniano estetycznie w I. półr. Jungfrau von Orleans Schillera w II. półr. Göthego i Tasso. Dom. lekt. Iphigienie auf Tauris, Wallenstein, Braut von Messina, Maria Stuart, Don Carlos, Egmont. Prócz tego przeprowadzono na ustępach z III. t. Wypisów Mozarta analityczno-estetyczny rozbiór wszelkich rodzajów poezji tak lirycznej, jakoteż opisowej i dramatycznej. Wypracowania piśmienne jak w kl. V.

Historya i geografia 3 godz. tyg. — Historya i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej; powtórzenie główniejszych partyj z hist. grec. i rzym.

Matematyka 2 godz. tyg. — Powtórzenie, uporządkowanie i zastosowanie na przykładach całego materyału naukowego. Co miesiąc zadanie szkolne.

Fizyka 3 godz. tyg. — Elektryczność, magnetyzm, falowanie, akustyka i optyka do interferencyi; główne zasady astronomii.

Psychologia 2 godz. tyg. — Psychologia empiryczna.

C. Przedmioty nauki nadobowiązkowej.

Język francuski w 3 oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

W I. oddziale uczono wymawiania wyrazów, dalej form prawidlowych, imion i czasowników. Na każdą lekcję zadania domowe, co miesiąc dwa extemporalia. Na naukę uczęszczało przy końcu 2. półroczia 23 uczniów. — W II. oddziale uczono nieforemności wszystkich części mowy, znaczenia i używania czasów i trybu łączącego, jakoteż galicyzmów. Zadania jak w I. oddziale. Na naukę uczęszczało 11. uczniów. W III. oddziale uczono składni rządu, użycia trybu bezokolicznego i imiesłowów; prowadzono konwersacyą na podstawie lektury: Telemaque. Zadania jak w I. oddziale. Na naukę uczęszczało 3 uczniów — razem we wszystkich trzech oddziałach 37 uczniów. Używano gramatyki i wypisów Switkowskiego. — Remuneracya nauczyciela wynosiła 220 złr. rocznie.

Historya krajowa w 4 oddziałach dla uczniów III, IV, VI, VII. kl. po jednej godzinie tygodniowo. Mianowicie uczono w III. klasie sposobem biograficznym od najdawniejszych zabytków historycznych aż do r. 1492, na naukę uczęszczało 54 uczniów. — W IV. klasie tak samo od r. 1495 do r. 1815; na naukę uczęszczało 39 uczniów.

W VI. klasie uczono na podstawie chronologii systematycznego rozwoju dziejów krajowych od początków historycznych do r. 1492, z uwzględnieniem równoczesnych stosunków państw sąsiednich; na naukę uczęszczało 11 ucz. W VII. kl. tak samo od roku 1492 do 1815. uczęszczało 21 uczniów — razem we wszystkich oddziałach 125 ucz. Remuneracya nauczycieli wynosiła 180 złr. rocznie.

Rysunki geometryczne przez 3 godz. tyg. — Początkowych uczniów uczono użycia cyrkla, przykładnicy i trójkąta na ćwiczeniach konstrukcyjnych z planimetrii; w drugim stadium nauki uczono wykreślenia linii kołowej i elipsy, nakładania farbami i ważniejszych konstrukcyj planimetrycznych; w trzecim stadium uczono konstrukcyj stereometrycznych, wykreślenia linii krzywych i rozpoczęto naukę o rzutach ortogonalnych. Na naukę uczęszczało 27 uczniów. Remuneracya nauczyciela wynosiła 120 złr. rocznie.

Kaligrafia w 2 oddziałach przez 2 godz. tyg. — Na naukę uczęszczało 75 uczniów. — Remuneracya roczna nauczyciela wynosiła 84 złr. w. a.

Gimnastyka w 6 oddziałach przez 6 godzin tyg. — Na naukę uczęszczało 143 uczniów. Remuneracya roczna nauczyciela wynosiła 200 złr. w. a.

Spiew w 3 oddziałach przez 4 godziny tygod. — Na naukę uczęszczało 54 uczniów. — Remuneracya nauczyciela wynosiła 120 złr. w. a.

D. Wykaz książek

w tutejszym gimnazjum w roku szkolnym 1884 używanych.

Religia. W I. klasie Katechizm Schustera tłómaczony dla uczniów obrz. łac. przez ks. Zielińskiego; dla uczniów obgr. kat. Chrystyjańsko-katolickij katechizm przez ks. Torońskiego. W II. klasie: Dzieje starego zakonu ks. Dąbrowskiego, і Исторія библійна ст. з. поєла Тица переложивъ Б. И. ч. I. W III. klasie: Dzieje nowego zakonu ks. Dąbrowskiego і Исторія библійна нов. зав. написавъ Б. И. ч. II. W IV. klasie: Liturgika ks. Władysława Jachimowskiego і Литургика Пелеша. W V. klasie: introdukcyja do pisma św. Władysława Jachimowskiego і Учебникъ лат. религии поєла А. Ваплера написавъ Пелешъ. W VI. klasie: Nauka wiary w szczególności ks. Władysława Jachimowskiego і Віроученіе частное Пелеша. W VII. klasie: Etyka katolicka ks. Soleckiego і Правоченіе Цьюнка. W VIII. klasie: Historia kościelna ks. Wła-

dysława Jachimowskiego i Исторія церковная Дерфлера w tłum. ruskim przez B. J.

Język łaciński. A) Gramatyka w I—VIII. klasie dr. Z. Samolewicza, B) Ćwiczenia: w I. i II. kl. dr. Z. Samolewicza, w III. kl. Jerzykowskiego, część I. wyd. 2. w IV. kl. Jerzykowskiego część II. wyd. 2. w V. i VI. Trzaskowskiego część I. wyd. 2. w VII. i VIII. Trzaskowskiego część II. C) Autorowie: w kl. III. Żywoty Corn. Neposa wyd. Jerzykowskiego: IV. kl. Caesar de bello Gallico wyd. Hoffmana; w V. kl. Livius i Ovidius wyd. Grysara. w VI. kl. Salustius wyd. Linkera i Vergilius wyd. Hoffmana; w VII. kl. Vergilius wyd. Hoffmana i Cicero wyd. Teubnera lub Weidmanna; w VIII. kl. Horatius wyd. Grysara i Tacitus wyd. Jahna.

Język grecki. A) gramatyka i ćwiczenia we wszystkich klasach Curtiusa w tłumaczeniu Samolewicza i Sternala wyd. 2. B) Autorowie: w V. kl. Chrestomatya z Xenofonta Schenkla tłum. Borzemskiego, Homera Illiada wyd. Hocheggera; w VI. kl. Homera Illiada i Odysseia wyd. Hocheggera; w VII. Demostenes wyd. Paulego, Sofokles wyd. Teubnera; w VIII. kl. Sofokles wyd. Teubnera, Ploto wyd. Jahna.

Język polski A) Gramatyka w całym gimnazjum A. Małeckiego wyd. 4. B) Wypisy w I. klasie tom I. wyd. 4. w II. kl. tom II. wydanie 4. w III. kl. tom III. wyd. 4. w IV. kl. tom IV. wyd. 2. w V. i VI. klasie Wypisy Mecherzyńskiego t. I. w VII. i VIII. kl. Wypisy Mecherzyńskiego t. II.

Język ruski. A) Gramatyka Osadey wyd. 2. w całym gimnazjum; B) Wypisy: w I. II. kl. Romańczuka. Czytanka część I. i II. wydanie 2, w III. i IV. Czytanki Partyckiego część II. w V. Chrestomatya Ogonowskiego i Czytanka Barwińskiego tom I., w VII. kl. Czytanka Barwińskiego tom II., w VIII. kl. Czytanka Barwińskiego tom III.

Język niemiecki. A) Gramatyka w kl. I.—IV Schobera-Rebena przerobiona przez dr. Germana część I. II. wyd. 4; B) Wypisy w I. i II. kl. Rebena-Popera wyd. 3, w kl. III. Hamerskiego część I.; w kl. IV. Hamerskiego część II.; w kl. V. i VI. Jandaureka; w kl. VII. Mozarta dla wyższego gimnazjum tom II.; w kl. VIII. Mozarta dla wyż. ginn. tom III.

Geografia i Historia. W I. kl. geografia Benoniego i Tomira wyd. 2.; w II. kl. geografia Baranowskiego i Dzieckiego wyd. 2.; historia powszechna Weltera w prze-

kładzie Sawczyńskiego część I. wyd. 4.; w III. kl. geografia jak w kl. II., historia Weltera-Sawczyńskiego część III. wyd. 4.; w V. kl. historia Gindelego w przekł. Markiewicza; w VII. kl. Gindely w przekładzie Markiewicza; w VII. kl. historia Gindelego tom III. w przekładzie Markiewicza; w VIII. kl. Tomka dzieje monarchii austriacko-węgierskiej, w przekładzie Markiewicza, statystyka Dra. Iz. Szaraniewicza. Atlas Kozena we wszystkich klasach, Kieperta w II. i V. klasie.

Matematyka. W I. i II. kl. Moznika w przekładzie Bączalskiego, geometrya Moznika w przekładzie Sternala, część I. wyd. 4.; w III. kl. arytmetyka Moznika w przekładzie Grzybowskiego, geometrya Moznika w przekładzie Sternala część II. wyd. 2; w IV. kl. arytmetyka Moznika w przekładzie Bączalskiego, geometrya Moznika w przekładzie Sternala część II. wyd. 2; w całym wyższym gimnazjum algebra i geometrya Moznika w przekładzie Staneckiego; logarytmy Köhlera lub Wierzbickiego.

Historia naturalna. W I. i II. kl. Zoologia Nowickiego. w II. kl. botanika Hückla, w III. mineralogia Łomnickiego, w V. kl. botanika Billa w przekładzie Łomnickiego; mineralogia Łomnickiego; w VI. kl. zoologia dla klas wyższych dr. Nowickiego.

Fizyka. W III. kl. Staneckiego część I.; w IV. kl. Kunzeka w przekładzie Staneckiego; w VII. i VIII. klasie Soleskiego. Chemia Tomaszewskiego.

Propedeutyka filozofii. W VII. kl. Logika Dra. Kremerra; w VIII. kl. psychologia Dr. Crügera w przekładzie Sawczyńskiego.

E. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

W V. klasie.

1. Las na wiosnę (opis), dom.
2. Bitwa Rzymian z Sabinami (według Liwiusza) szk.
3. Jesień (opis) dom.
4. Jakie są przyjemności życia wiejskiego? (Na podstawie pieśni Jana Kochanowskiego: „Wsi spokojna, wsi wesoła”, szk.)
5. Treść gawędy Ludw. Kondratowicza p. t. „Stare wrota”, dom.
6. Śmierć Romulusa (opowiadanie według Liwiusza), dom.
7. Odprawa posłów greckich, (opowiadanie na podstawie dramatu J. Kochanowskiego), szk.
8. Denkalion i Pyrrha (opowiadanie według Owidiusza), dom.
9. Z jakich powodów wybuchł spór Achillesa z Agamemnonem? (opowiadanie na podstawie Homera II. I.)
10. Jakie następstwa w ustroju państwa rzymskiego wynikały wskutek wygnania królów. (dom.)
11. Porównać palmy z naszymi drzewami leśnymi. (szk.)

W VI. klasie

1. Człowiek a strumień (porównanie), dom. 2. Co uśmiało Katylinę do zamachu na istniejący w Rzymie porządek rzeczy? szk. 3. Co ma większą wartość, żelazo, czy złoto? dom. 4. Jakie były przyczyny klęski bukowińskiej? (Na podstawie odnośnego ustępu z kroniki M. Kromera) szk. 5. Wskazać znaczenie ognia i wody w przyrodzie i życiu ludzkim, dom. 6. Postać Anny Jagiellonki (na podstawie kazania ks. P. Skargi), dom. 7. Co skłoniło Achillesa do wzięcia na powrót udziału w walce z Trojanami i jaki wpływ wywarło jego wystąpienie na dalszy przebieg tej walki? szk. 8. Znaczenie szkła, dom. 9. Jakie były przyczyny i następstwa burzy, która napadła Eneasza, kiedy odbił od brzegów sycylijskich, udając się do Italii? (podług Wirgiliusza Kn. I.) szk. 10. Wskazać, o ile świat zwierzęcy i roślinny na siebie oddziałują, (dom.) 11. Na ustępie z dzieła: Orator Polonus (Meczerzyńskiego Przykłady i Wzory t. I. wyd. 2. str. 369.) wskazać znamiona zepsutego smaku w okresie panegiryczno-makaronicznym, szk.

W VII. klasie.

1. Jakie względy osładzają uczniowi, udającemu się po wakacjach do szkoły. wyjazd z domu rodzicielskiego? dom. 2. Czem usiłuje Cycero skłonić Katylinę do opuszczenia Rzymu w pierwszej mowie przeciw niemu zwróconej? szk. 3. Objąsnić zdanie Ignacego Krasiekiego: „Zawdy się zbytek kończy doświadczeniem smutnem“ (rozprawka) dom. 4. Zofiówka (opis według poematu St. Trembeckiego) szk. 5. Powód do drugiej mowy alintyjskiej i treść takowej, dom. 6. Przebieg myśli w mowie Cyncerona pro Milone, dom. 7. Zestawić pod względem charakteru postacie Starosty i Podkomorzego w komedyi Niemcewicza p. t. „Powrót Posła“, szk. 8. Treść Tragedyi Alojzego Felińskiego: „Barbara Radziwiłłówna“, dom. 9. Jak motywuje Sofokles w „Królu Edypie“ zmianę w usposobieniu Edypa względem Tejrjesiasa i jakie z tej zmiany wynikły następstwa? szk. 10. Objąsnić dwuwiersz:

Jak się daleko w swych szałach zacieka

Żądza światła, potrzeba i chciwość człowieka!

Franc. Wężyk: okolice Krakowa. (dom.)

11. Wyobrażenia starożytnych Rzymian o życiu pozagrobowym. Na podstawie Vergil. Eneidy ks. VI. szk.

W VIII. klasie.

1. Charaktery Litawora w Grażynie A. Mickiewicza, szk. 2. Zestawić i ocenić skutki użycia pary wodnej jako środka do poruszania machin, dom. 3. Walka Starffów z Welfami, dom. 4. Charakter „Hrabiego“ w „Panu Tadeuszu“ szk. 5. Wskazać epizody w pierwszych sześciu księgach „P. Tadeusza“ i znaczenie ich w poemacie, dom. 6. Wpływ Francyi XVII. i XVIII. w na Europę pod względem politycznym i umysłowym, dom. 7. Charakter Botwela w „Maryi Stuart“ J. Słowackiego, szk. 8. Osnowa komedyi

Al. Fredry; p. t. „Sluby Panięskie“ dom. 9. Charakter „Dziadunia“ w poemacie Fr. Morawskiego: „Dworzec mojego dziadka“, szk. 10. Stosunek przemysłu do pólów surowych w Galicyi, dom.

b) W języku niemieckim.

W V. klasie.

1. Nutzen der Baume. (dom.) 2. Welche Bedeutung hatten bei den Alten die Laren und Penaten—auf Grund der Schullektüre, (szk.) 3. Welche Erfindungen schreibt man den Phöniziern zu. (dom.) 4. Inhaltsangabe der Ballade „der getreue Eckart“, (szk.) 5. In welcher Gefahr befand sich Ladislaus Jagiełło in der Schlacht bei Grünwald. Auf Grund der polnischen Lecture, (dom.) 6. Zawisza Czarny's Tod. Auf Grund der polnischen Lecture. (szk.) 7. Welche Reichthümer birgt das Innere der Erde (dom.) 8. Wie hat Schiller in seiner Ballade „der Ring des Polykrates“ den Gedanken „des Lebens ungemischte Freude ward keinem Irdischen zu theil“ dargestellt, (szk.) 9. Numa Pompilius und seine Verdinste um Rom, (dom.) 10. Das Vaterhaus das schönste Wanderbild, (szk.) 11. Was veranlasste den Dichter Johann Kochanowski zur Verfassung seiner Klagelieder (dom.) 12. Die Schlacht bei Marathon. (szk.) 13. Die Lage der Sklaven in Sparta und in Athen. (dom.) 14. Inhaltsangabe des Gedichtes Arien v. Schlegel (szk.) 15. Leben und Wirken Cid's nach den gelesenen Romanzen v. Herder, (dom.) 16. Welche Stellung nahm Antenor ein in der Angelegenheit der Auslieferung Helena's nach dem Drama „Odprawa posłów“ v. Johan Kochanowski. (szk.) 17. Unter welchen historischen Umständen erlangten die Athener die Hegemonie zur See. (dom.) 18. Inhaltsangabe der Ballade: „Der Graf v. Habsburg“, (szk.) 19. Der Morgen im Frühlinge. Eine Schilderung. Auf Grund der Schullektüre, (dom.) 20. Bedeutung des Epaminondas für Theben. Auf Grund des Schulunterrichtes, (szk.) 21. Inhaltsangabe der Ballade von Schiller: „der Taucher“. (semestr.)

W VI. klasie.

1. Inhalt und Grundgedanke der Ballade: „Der Reiter am Bodensee“, (szk.) 2. Hannibal (kurze Lebensbeschreibung. (dom.) 3. Unsere Communicationsmittel und ihr Einfluss auf die geistige Entwickelung der Menschheit. (dom.) 4. Es ist der Grundgedanke und Ideengang v. Goethes Ballade „Erlkönig“ anzugeben, (szk.) 5. Bedeutung der Ballade v. Goethe der Todtentanz vom Standpuncte der Sittlichkeit. (dom.) 6. Halszka v. Ostrog Erzählung auf Grund der polnischen Lecture, (szk.) 7. Der Götter Theilnahme an dem Kampfe vor Troja nach dem Falle des Patroklos, (dom.) 8. Iphigenie Charakterschilderung, (szk.) 9. Bücher sind gute Freunde, (dom.) 10. Erläuterung des Motto zu Schillers Glocke: *Vivos voco: mortuos plango; fulgura frango*, (szk.) 11. „Von der Stirne heiss Rinnen muss der Schweiß, Soll das Werk den Meister loben. Doch der Segen kommt von oben“, (dom.) 12. Inhaltsangabe der 1. Ekloge Vergils, (szk.) 13. Verschwender und Geiziger

(dom.) 14. Idee und Gedankengang des Gedichtes „der Postillon“, (szk.) 15. Es sind Goethe's Ballade „Erlkönig“ und Herder's Uibersetzung der dänischen Ballade „Erlkönigs Tochter, zur vergleichen, (dom.) 16. Gastmahl beim Obristen Buttler unmittelbar vor Wallensteins Tode, (szk.) 17. Hochmut kommt vor dem Falle, (dom.) 18. Es ist der Schatzgraber von Goethe in Hinsicht auf Inhalt und Zweck zu erläutern, (szk.) 19. Bedeutung der Bäume vom Gesichtspuncte der Nützlichkeith und Schonheit, (dom.) 20. Wanderung der Vögel—nach gegebener Disposition, (szk.) 21. Wodurch erwarb sich Cicero der Beinamen „pater patriae“. (szkol. semest.)

W VII. klasie.

1. „Wohlthatig ist des Feuers Macht, Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht“. (dom.) 2. Kurze Charakteristik der hervorragendsten Personen des Niebelungenliedes Siegtrid und Hagen (szk.) 3. Die Aufopferung für's Vaterland durch Beispiele aus der alten Geschichte zu belegen, (dom.) 4. Durch welche Mittel trachtet Demosthenes den Zweck seiner I. olyntischen Rede zu erreichen, (dom.) 5. Hüons Erzählungs—Auf Grund des I. Gesanges von Wieland's Oberon, (szk.) 6. Der Verschwender—Charakteristik auf Grund einer Satire von Ignatz Krasieki, (dom.) 7. Inwiefern ist die Zunge das wohlthätigste und das verderblichste Glied des Menschen, (szk.) 8. Welche Vortheile gewährt uns das Gesellige Leben, (dom.) 9. Durch viele Streiche fällt selbst die schwerste Eiche, (dom.) 10. Iphigenie u. Pylades—IV. Aufzug 4. Auftritt des Goethesehen Dramas, (szk.) 11. Denken die Himmlischen Einem der Erdgeborenen viele Verwirrungen zu... Dann erziehen sie ihm Einen ruhigen Freund, (dom.) 12. Der Kampf mit dem Drachen Inhaltsangabe, (szk.) 13. Das Locale in Goethe's Hermann u. Dorothea, (dom.) 14. Goethe's Verhältnis zu Karl August in Weimar—auf Grund der Schullectüre, (dom.) 15. Es ist die Exposition des Dramas Wilhelm Tell anzugeben (szk.) 16. Ein unnütz Leben ist ein früher Tod, (dom.) Tels Apfelschuss, (szk. semest.)

W VIII. klasie.

1 Sehnsucht nach der Heimat, Nach Goethe's Iphigenie auf Tauris. (dom) 2. Inhaltsangabe der Idylle „Wiesław“ v. Brodziński. (szk.) 3. Iphigenie als Bild der reinen Menschlichkeit und als Trägerin der Cultur im Barbarenlande, (dom.) 4. Was beabsichtigte Horaz durch seine Ode „Justum ac tenacem“, (dom.) 5. Welche Bedeutung hat die Ballade „Alpuhara“ im gedichte „Konrad Wallenrod“. (szk.) 6 Stellung Frankreichs zu Oesterreich zur Zeit der Reformation, (dom.) 7. Die Idee des Schiller'schen Dramas „Jungfrau v. Orleans“, (szk.) 8. Anwendung der Elektrizität und des Magnetismus, (dom.) 9. Charakterschilderung Elektras nach Sophokles, (szk.) 10. Lebensgeschichte des Robak im Epos „Pan Tadeusz“ v. Mickiewicz, (dom.) 11. Es sind die politischen Verhältnisse Griechenlands während der Perserkriege mit den Verhältnissen zur Zeit des Antalcidischen Friedens-

schlusses zu vergleichen, (dom) 12. Es ist die dramatische Exposition in Goethe's Tasso darzulegen, (szk.) 13 Charakterschilderung des Pfarrers und des Apothekers in Goethe's „Hermann und Dorothea“ — Auf Grund der Hauslectüre. (dom.) 14. Schiller's und Słowacki's Maria Stuart. Eine Parallele. Auf Grund der Schullectüre (dom).

c) w języku ruskim.

W V. klasie.

1. Описанье прогулки одутой подчасъ вакацій. 2. Описанье родимаго мѣся. 3. Въ якомъ отношеніи зѣстала Русь до Греціи въ X. вѣкѣ на подставѣ договорѣвъ, (шкѣлье). 4. Подати поглядѣ на торговлю и вынайдени Феніціянъ. 5. „Слово о законѣ данѣмъ черезъ Мойсея и о благодати черезъ Іисуса Христа“ Митрополита Іларіона перевести и пояснити. (школьн.) 6. Пожитокъ зъ шоеи въ промыслѣ и штудѣ. 7. Яке значеніе має въ руской словесности памятникъ: Падомникъ Данила Мняха? (зад. шкѣль.) 8. Описѣ чотырехъ вѣковъ свѣта пѣсля Овидія. 9. Основани монастыря Печерекого пѣсля Патерика, (шкѣльн.) 10. Заслуга Темнотоклеса около Атеи. (домове.) 11. Характеръ великой княгини Ольги пѣсля Пестора, (шкѣльн.)

W VI. klasie.

1. Не питае добрый жвєць — чи широкій загонєць. 2. Змѣсть I. II. и III. ч. Слова о Полку Игоревѣ, (шкѣль.) 3. Розширенье франконьскои державы за Кароля V. 4. Лѣсь и ето пожитокъ. 5. Описати гербъ князя Острожекого пѣсля вѣрши Смотрицкого при библии Острожекѣй, (школь.) 6. Не odkладай на завтра що можешь нынѣ зробити. 7. Заслуги Петра Могилы около поднесенія шьємшенности рускои, (школь.) 8. Умѣтнѣость порѣвнати зо скарбомъ. 9. О чотырехъ элементахъ пѣсля Ставровецкого „Зерцало Богословія“, (школь.) 10. Кто въ свѣтѣ не бѣувавъ, той чуда и дива не видавъ. 11. Властивости думы показати на думѣ: „Побѣгъ трехъ братьей зъ Азова“ (шкѣль.)

W VII. klasie.

1. Labos non opus, sed beneficium. 2. Не той убогий, що мало має лишь той, що богато жадає. 3. Якъ послѣдствія мало переселене народѣвъ въ исторіи всемирной? 4. Характеристика головныхъ обѣтъ въ Паталиѣ Полтавиѣ, (школь.) 5. Основна идея драмы Квітки: „Щира любовь“, (школь.) 6. Imperare sibi maximum est imperium. 7. Пояснити аллегоричну поему „Весна“ Головацкого, (школь.) 8. Чи и о скѣлько вліяють горы и рѣвинны на усопособленє и жите мешканцѣвъ? 9. Основа и значенє баллады Коєгомарова „Братъ зъ сестрою“, (шкѣль.) 10. Якій впливъ здѣлала повнѣчна война на отношеня повнѣчнои Еуропы. (домове.) 11. Провѣдши гадка поемы Шевченька: „Памячка“, (семестръ.)

W VIII. klasie.

1. Доброе довго памягае ся, а лихое ще довше. 2. Яке значѣня можуть мати „Записки Стороженка?“ (школьнє.) 3. Якіи впливи на односини людскости зробили одкрытя XV. вѣка? 4. Які характеры виводить намъ Марко Вовчокъ въ своихъ оповѣданяхъ? 5. Характеры Сомка, Шрама и Кирила Тура пѣсля Чорнои Рады Кулѣша (школьнє.) 6. Які обставини допомогли Фридрикови II. шчасливо довертити семелѣтню вѣйну? 7. Заслуги св. Кирила и Методіа для Славянъ (школьнє.) 8. Яку користь має наша монархія зъ купельныхъ мѣецъ? 9. Котляревскій, Квѣтка, Шевченко — ихъ взаимний односини въ исторіи рускои словесности (школьнє.) 10. Рѣзобрати и вияснити „Соний мары“ Фельковича.

F. Zbiory naukowe.

1. Biblioteka nauczycielska obejmuje 2682 tomów, 788 zeszytów, 112 ilustracyj, 37 map, 9 atlasów i 1 globus. W bieżącym roku szkolnym przybyły następujące ważniejsze dzieła:

- a) przez kupno: Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft in Wien z r. 1885. — Rykaczewski, Cycerona mowy tom II. — Encyklopedya wychowawcza tom 3. — Kosmos z r. 1885. — Zeitschrift für die österr. Gymnasien z r. 1885. — Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Oesterreich. — Normalien für die Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. — Erziehungs- und Unterrichtslehre von dr. F. E. Beneke. — Zarys historyi Polski i krajów ruskich z nią złączonych, dr. A. Lewickiego. — Archiv für slavische Philologie. — Dictate für den Unterricht in der deutschen Rechtsschreibung von Geerling. — Die Erhaltung der Energie als Grundlage der neueren Physik von dr. G. Krebs. — Lateinische Aufsätze und Dispositionen für obere Gymnasialelassen von A. Vallia. — Beiträge zur Methodik des altsprachlichen Unterrichtes, von J. Rothfuchs. — Hilfsbüchlein für die Aussprache der latein. Vocale von A. Marx. — Studya literackie. p. Wł. Nehringa. — Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce tom 2. Warszawa, jēj życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat 1800—1830 p. K. W. Wojcieckiego. — Licht und Wärme von E. Gerland. — Jahrbuch der Erfindungen von Gretschel und Bornemann (20. Jahrgang). — Die Tropen und Figuren, von dr. P. Gross. — Erläuterungen zu Göthe's lyrischen Gedichten. — Andreas Ritter von Wilhelm. von dr. R. Rotter. — Pan Tadeusz A. Mickie-

wicza, studjum estetyczno-literackie p. dr. H. Biegeleisena. — Metrik der Griechen und Römer von W. Christ. — Adolf Stiller's Handatlas über alle Theile der Erde. — Biblioteka Warszawska z r. 1855. — Przewodnik bibliograficzny, p. dr. Wład. Wisłockiego.

- b) z darowizny: Sammlung von Beispielen und Aufgaben aus der allgem. Arithmetik und Algebra von dr. E. Heis. — Przegląd archeologiczny, zeszyt 3. z r. 1883. — Versuch einer richtigen Lehre von der Realität der vorgeblich imaginären Grössen, von dr. W. Matzka. — Ein neuer Beweis des Kräftepparallelograms, von dr. W. Matzka. — VI. rocznik wydawnictwa na cele dobroczynne samborskie z r. 1882, — Przewodnik naukowy i literacki tom XII. z r. 1884. Dodatek do Gazety lwowskiej. — Lwowskie kolonie wakacyjne w r. 1884.

2. Biblioteka dla młodzieży obejmuje obecnie 1059 tomów i zeszytów. w bieżącym roku szkolnym przybyły następujące dzieła:

- a) przez kupno: Ogniem i mieczem, p. H. Sienkiewicza. — Sława, opowiadania historyczne z dziejów starożytnych. p. F. Czepelińskiego. — O Janie Kochanowskim, jego życiu i dziełach, p. B. Sokalskiego. — Pacholę hetmańskie, p. W. Pola. — Obrazki z Przyrody w Panu Tadeuszu, zestawił L. Weigel. — O biednym musykusie i o lichu, p. W. Szymanowskiego. — Boje polskie i przygody żołnierskie p. K. S. Bodzantowicza. — Z. Kaczkowski, Mąż szalony, Bitwa o Chorążankę, Junakowie, Swaty na Rusi. — Młodzież w pięciu częściach świata p. E. Bertheta, przekład Nowickiego. — Bitwa pod Raszynem, powieść historyczna dla młodzieży, W. Przyborowski. — Zjawiska wulkaniczne, W. Boberski. — Obrazki z życia zwierząt. Nasze gady i płazy, p. J. Bąkowskiego. — Jan Kochanowski, opowiadanie z 16. w., L. Tatomir. — Na dobrodijnym cily, komedia, H. Hryhorjewycza. — Bajki w nuku młodym i starym, P. Świj. — O korzystnym użyciu neużytkiw, J. N. — Jan Sobieski do 20. roku życia, napisał Julian Baczyński. — Lesebuch aus Livius, von J. Loos. Lesebuch aus Herodot, von dr. Otto Willmann.
- b) z darowizny: Barbara Radziwiłłówna, p. Al. Felińskiego. — Wanda i Okolice Krakowa, p. Fr. Wężyka. — Wieczory w kółku domowym. — Mickiewicz, Poetische Meisterwerke übersezt von G. Kohn. — Szkice z przeszłości, zebrał Stach z nad Dniestru. — 12 utworów Schillera. Göthe-go i Lessinga w wydaniu J. Pözlza.

W ciągu roku szkolnego 1885. przeczytało 197 uczniów książek polskich i ruskich 1140, a 139 uczniów przeczytało 559 książek niemieckich.

3. Księgozbiór dla ubogich uczniów obejmuje obecnie 578 książek szkolnych, używanych w tutejszem gimnazyum. prócz wielu, które już wyszły z użytku szkolnego. Powiększył się zatem ten księgozbiór w r. s. 1885 o 100 książek, mianowicie przez kupno o 9, przez darowanie o 91.

4. Gabinet fizykalny posiada obecnie 319 przyrządów. 62 przyborów do chemii i 35 narzędzi. — W tym roku zakupiono: Maszynę dynamo-elektryczną. — Dwie lampki elektryczne żarowe. — Kaleidophon Wheatstona. — Syrenę Seebecka.

5. Gabinet naturalny posiada obecnie 1192 okazów zoologicznych, 908 mineralogicznych. 853 botanicznych, 124 modeli krystalograficznych i 230 ilustracyj. W tym roku zakupiono: Modele kwitnących roślin t. z. Flora artefacta I. seryą, 6 modeli owoców, zbiorok 25 drzew z korą i przecięciami. 6 modeli do uszlachetniania drzew owocowych, mały zbiorok roślin alpejskich, 4 anatomiczne tablice ścienne, lupę i lampkę spirytusową; wszystko od A. Kreidla z Pragi.

Jako dar otrzymano 13 minerałów od A. Kreidla z Pragi.

6. Do nauki rysunków posiada zakład obecnie wzorów 1194, modeli 94, przyrządów 8, przyborów 63, książek 18, zeszytów 79. — W tym roku zakupiono: Małe przyrządy perspektywiczne do uzmysłowienia najważniejszych położzeń równoległych prostych względem tła. — Spornik gotycki. — Krzyż podwójny na dwóch stopniach. — Elementarny kurs rysunków wedle układu Grandauera z objaśniającym textem.

G. Fundusze

na zakupienie zbiorów naukowych :

a) datki uczniów na zbiory naukowe	309 zlr. — ct.
b) taksy wstępne wynosiły	184 „ 80 „
c) za duplikaty świadectw szkolnych zebrano	26 „ — „
	<hr/>
	razem : 519 zlr. 80 ct.

H. Fundusze

na wsparcie ubogich uczniów :

1. Z fundacyi ś. p. Rozalii Jachniewiczówny. wynoszącej w nominalnej wartości kwotę 400 zlr., a przeznaczoną

na zakupno książek szkolnych dla biednych uczniów, użyto odsetek na zakupno i oprawę 9 książek szkolnych.

2. Na wsparcie ubogich uczniów bez różnicy wyznania wpłynęły w r. s. 1885 następujące datki :

Od WP. Maurycego Lindenbauma	21 złr.
„ „ Wólfa Lindenbauma	4 „
„ „ Arona Weisenberga	4 „
„ „ Emeryka Turczyńskiego	3 „
„ „ Mendla Samuelego	3 „
Od Szan. Towarzystwa kredytowego i oszczędności w Drohobyczu	25 „
Zostało z r. s. 1884 z datków	7 „ 18ct.

razem było : 67 zł. 18ct.

Tęj kwoty użyto: a) na uzupełnienie szkolnej opłaty dla 26 uczniów 50 złr.; — b) na jednorazowe zapomogi dla 9 uczniów 16 złr. — ct. w. a. — Razem więc wydano: 66 złr. — ct. w. a. — pozostało na rok następny: 1 złr. 18 ct. w. a.

Wszystkim wyżej wymienionym Dobrodziejom składa dyrekcyja w imieniu ubogiej młodzieży szkolnej najszczerze podziękowanie.

3. Z datków wrzucanych do puszek przez Profesorów i uczniów po exhortach i po nauce religii mojżeszowej wpłynęło: w I. półr., 15 złr. 49 $\frac{1}{2}$ ct. w. a., w II. półr. 15 złr. 61 ct. w. a. razem 31 złr. 10 $\frac{1}{2}$ ct. w. a. — Mianowicie wpłynęło: a) z exhort polskich: 18 złr. 84 $\frac{1}{2}$ ct. w. a. b) z exhort ruskich: 10 złr. 19 $\frac{1}{2}$ ct. w. a.; c) z lekyj religii mojżeszowej: 2 złr. 6 $\frac{1}{2}$ ct. w. a.

Z r. s. 1884 zostało: 1 złr. 37 $\frac{1}{2}$ ct. w. a. — Razem więc było: 32 złr. 48 ct. w. a.

Datków tych użyto: a) na oprawienie 80 książek szkolnych 17 złr. 10 ct.; b) na zakupno przyborów rysunkowych: 1 złr. 48 ct.; c) na jednorazowe wsparcia: 4 złr. 30 ct.; razem: 22 złr. 88 ct. w. a. — Zostaje na rok następny: 9 złr. 60 ct. w. a.

4. Stypendya wynosiły w całym roku szkolnym 967 złr. — ct. a pobierało je 8 uczniów, mianowicie: a) z fundacyi ks. Sam. Głowińskiego po 157 złr. 50 ct. w. a. Czeczyński Alexander, uczeń kl. VII. i Neuhoft Karol, uczeń kl. VI. b) z fundacyi Andrzeja Żalchockiego rocznie 115 złr. 50 ct. Lityński Bolesław, uczeń kl. VII.; c) z fundacyi familijnej Piotra Rostockiego, rocznie 200 złr. w. a. Balicki Mateusz, uczeń kl. VI.; d) z fundacyi ks. Anny Ostrogskiej, rocznie 105 złr. w. a. Czajkowski Roman, uczeń kl. V.; e) z fundacyi ks. Em. Kossaka, rocznie 31 złr. 50 ct.

Czemarnik Jan, uczeń kl. IIIb.; f) z nadwyżek kar dochodowych po 100 złr. Kotowicz Teodor, uczeń klasy IV. i Wierzbicki Władysław, uczeń klasy II.

I. Statystyka uczniów.

	W k l a s i e										Razem
	Ia	Ib	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
1. Frekwencya w ogólnosci.											
<i>a. Publicznych uczniów</i> było na początku roku szkolnego 1885	38	38	50	29	28	33	28	17	22	17	300
<i>b. Przyjęto w ciągu I. półr.</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
<i>c. Ustąpiło w ciągu I. półr.</i>	2	2	2	—	—	5	1	1	1	—	14
<i>d. Pozostało przy końcu I. półrocza 1885</i>	37	36	48	29	28	28	27	16	22	17	288
<i>e. Przyjęto w ciągu II. półrocza 1884</i>	—	1	1	—	—	1	—	—	2	—	5
<i>f. Ustąpiło w ciągu II. półrocza 1885</i>	4	8	9	1	2	4	2	5	3	1	39
<i>g. Pozostało przy końcu II. półrocza 1885</i>	33	29	40	28	26	25	25	11	21	16	254
<i>h. Prywatnych uczniów</i> było w I. półr. 1885	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
<i>i. Prywatnych uczniów</i> było w II. półr. 1885	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	3
2. Frekwencya przy końcu II. półrocza według miejsca pobytu rodziców.											
Z Drohobycza było uczniów	25	21	28	19	19	17	20	6	13	13	181
Z drohobyckiego powiatu	3	6	9	7	4	5	5	2	5	—	46
Z samborskiego	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	3
Z stryjskiego	1	—	—	—	1	—	—	2	1	—	5
Z rudeckiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Z turezańskiego	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	3
Z innych powiatów Galicyi	3	2	2	1	1	3	—	—	2	1	15
3. Frekwencya według wyznania relig. przy końcu II. półrocza.											
Rzym. kat. wyzn. uczniów	14	7	10	6	9	12	8	5	9	6	86
Grecko-kat. „	6	7	8	5	5	6	5	3	7	2	54
Mojżeszowego „	13	15	22	17	12	7	12	3	5	8	114
4. Frekwencya według języka ojczystego, przy końcu II. półrocza.											
Polski jęz. za ojczysty uzn.	28	22	28	22	21	19	20	8	15	14	197
Ruski „	5	7	8	5	5	6	5	3	6	2	52
Niemiecki „	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	5

	W klasie										Razem
	Ia	Ib	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	VIII	
5. Frekwencja na przedmioty względnie obowiązkowe:											
Na naukę jez. rusk. uczeszczało przy końcu 2. pół.	9	9	11	6	6	7	5	4	6	2	65
6. Frekwencja na przedmioty nadobowiązkowe przy końcu 2. półr.											
a. na naukę jez. francusk. uczeszczało	—	—	7	4	6	4	12	3	1	—	37
b. na naukę hist. krajowej	—	—	—	28	26	39	—	11	21	—	125
c. na naukę rysunków geom.	—	—	17	4	—	1	2	—	—	—	24
d. na naukę kaligrafii	19	17	16	8	7	8	—	—	—	—	75
e. na naukę gimnastyki	25	23	25	16	15	14	6	7	8	4	143
f. na naukę śpiewu	12	6	10	4	5	2	4	3	5	3	54
7. Examin poprawczy na początku roku szkolnego 1885.											
zdało uczniów publicz. i pryw.	2	3	7	6	—	10	8	6	8	—	50
nie zdało egzaminu	1	1	1	1	—	1	—	2	—	1	8
8. Wiek uczniów przy końcu roku szkolnego 1885.											
11 lat miało uczniów	8	3	2	—	—	—	—	—	—	—	13
12 " " "	9	5	3	—	2	—	—	—	—	—	19
13 " " "	12	3	8	4	1	—	—	—	—	—	28
14 " " "	2	6	10	5	4	3	2	—	—	—	32
15 " " "	2	6	5	4	7	5	2	—	—	—	31
16 " " "	—	4	10	8	7	6	5	3	—	—	43
17 " " "	—	1	1	6	—	9	7	1	5	2	32
18 " " "	—	1	1	1	4	1	4	4	5	3	24
19 " " "	—	—	—	—	1	1	4	1	6	3	16
20 " " "	—	—	—	—	—	—	1	—	4	4	9
21 " " "	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	5
26 " " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
9. Wypadek klasyfikacji za 2. półr. 1885.											
celujący stopień otrzymało	3	—	2	3	3	1	2	1	3	1	19
pierwszy " "	15	13	22	15	16	16	12	5	8	15	137
drugi " "	9	5	4	5	3	3	4	—	8	—	41
trzeci " "	2	4	3	1	1	—	—	—	—	—	11
Do poprawczego egzaminu z jednego przedmiotu przeznaczono:	4	7	9	4	3	5	7	5	2	—	46
10. Opłata szkolna w I. półr.											
Płaciło całą opłatę szkolną	36	36	32	19	20	18	13	8	15	13	210
Uwolnionych od całej opłaty	—	—	16	10	8	15	14	8	8	4	83
W II. półroczu.											
Płaciło całą opłatę szkolną	21	18	26	20	15	15	17	10	13	10	165
Uwolnionych od całej opłaty	15	13	14	9	13	15	10	5	8	7	109
Opłata szkolna w całym roku wynosiła: 2625 złr. w. a.											

K. Examin dojrzałości.

Do egzaminu zgłosiło się 16 publicznych abiturjentów.

Zagadnienia do piśmiennego egzaminu dojrzałości były następujące: 1) z języka polskiego: „Wskazać najważniejsze momenta walki, jaką toczyła Francya z domem Habsburgskim.“

2) Z języka ruskiego: „Уголь каменный. Что есть уголь каменный? Где и как добываются? Его значение в промышленности и торговле.“

3) Z języka niemieckiego: „Uiber die Arten und Bedeutung der Verkehrsmittel.“

4) Z języka łacińskiego na polski: „P. Vergilii Maronis, Aeneidos lib. III. 147: „Nox erat et terris... do słów: deceptum errore locorum.“

5) Z języka polskiego na łaciński: „Weltera Dzieje powszechnie skrócone w przekładzie Z. Sawczyńskiego, część 1. wyd. 4. Kraków 1878. str. 71. „Wcześniej już Alexander“... do słów: „powszechny podziw ogarnął wszystkich.“

6) Z języka greckiego: Platonis Apologia cap. XXXII. B. *ἐπὶ πᾶσι δι' ἧς...* do słów cap. XXXIII. E. *δικαίη πεπονθῆς ἐπιείσομαι ἢρ' ὑμῶν ἄποτος τε καὶ οὐ βίεις.*

7) Z matematyki: a) rozwiązać następujące równania:
$$x - y + \sqrt{x-y} = 6$$

$$x^4 + y^4 = 626$$

b) Ktoś dawał prz z 20 lat na początku każdego roku 150 złr. na składany procent 5°/. Utworzony tym sposobem kapitał zapisany na cel dobroczynny z tym jednakże zastrzeżeniem, aby fundacya jego wtedy dopiero weszła w życie, gdy kapitał wzrosnie do 100.000 złr. Po ilu latach to nastąpi przy półrocznej kapitalizacyi tak wkładek jak i całego kapitału? c) Dane jest równanie koła: $x^2 + 6x + y^2 - 8y - 11$ i równanie prostej: $y = 2x - 2$; wyznaczyć współrzędne punktów wspólnych dla obu linii.

Examin ustny odbył się pod przewodnictwem c. k. Inspektora szkół średnich Wgo Edwarda Hüekla w d. 20, 21 i 22 lipca 1885.

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymał: Żupnik Leiser. Świadectwo dojrzałości otrzymali: Allerhand Izaak, Biskupski Ignacy Zygmunt, Blumenblatt Leon, Czeczyński Wilhelm Jan, Friedmann Józef, Gottlieb Mordko vel Markus, Komarnicki Jan, Latoszyński Mikołaj, Pachtmann Mojżesz Leib, Rozwadowski Henryk Kazimierz, Rybicki Mieczysław Justyn, Szwabowicz Marcin, Wiesenberg Abel. — Pozwolono przystąpić po wakacyach do poprawczego egzaminu 2, mianowicie: 1 z historyi, 1 z fizyki.

Z powyższych abiturjentów ukończyło 9 całe gimnazjum w 8 latach, 3 w 9 latach, 4 w 10 latach.

Z dojrzałych abiturjentów zamierza udać się 4 na wydział teologiczny, 4 na wydział prawniczy, 4 na wydział medyczny, 1 do akademii rolniczej, 1 do akademii wojskowej.

L. Kronika zakładu.

1. Zmiany w gronie nauczycielskiem.

a) Reskryptem z d. 15. sierpnia 1884 l. 207 uwiadomiło W. Prezydyum c. k. Rady szkolnej krajowej o zamianowaniu Antoniego Stefanowicza rzeczywistym nauczycielem rysunków w tutejszem gimnazyum, a uwolniło od służby dotychczasowego zastępcę nauczyciela rysunków Bronisława Zarembe.

b) Reskr. z d. 29. sierpnia 1884 l. 243 uwiadomiło Wys. Prezydyum c. k. Rady szk. kr. o zamianowaniu Władysława Dadeja rzeczywistym nauczycielem tutejszego zakładu.

c) Reskr. z d. 6. września 1884 l. 257 przeniosło Wys. Prezydyum c. k. Rady szk. kr. examinowanego zastępcę nauczyciela Franciszka Bizona do gimnazyum przemyskiego.

2. Rok szkolny 1885 rozpoczął się dnia 1. września 1884 uroczystem nabożeństwem, odprawionem w kościele parafialnym dla uczniów obydwu obrządków katolickich.

W pierwszych trzech dniach września odbył się examiu wstępny z uczniami, do klasy pierwszej po raz pierwszy zapisanymi. Na 70 uczniów nowych zostało 8 przy examinie wstępnym reprobowanych, 62 nowych zostało do I. klasy przyjętych, a prócz tego 14 repetentów.

W ogóle przyjęto w tym roku szkolnym do zakładu 307 uczniów publicznych i 2 prywatnych; w porównaniu z rokiem przeszłym o 23 uczniów mniej.

W dniu 4. października 1884 jako w dniu Imienin Najj. Pana brała młodzież gimnazjalna wraz z gronem nauczycielskiem po wysłuchaniu odpowiednich exhort udział w uroczystych nabożeństwach, na Jego intencją odprawionych.

Również brała młodzież gimnazjalna udział w nabożeństwach żałobnych, dnia 4. maja 1885 za spokój duszy Najj. Cesarzowej Maryi Anny, a dnia 27. czerwca 1885 za spokój duszy Najj. Cesarza Ferdynanda I. przez urzędy parafialne urządzonych.

Do spowiedzi i do komunii św. przystępowała młodzież gimnazjalna 3 razy w bieżącym roku szkolnym.

Dnia 4. lipca 1885 umarł w skutek zapalenia płuc uczeń klasy IIIb Halewski Artur, a grono wraz z młodzieżą odprowadziło na miejsce wiecznego spoczynku zwłoki młodzieńca, którego stratę zdolność, pilność i niepośledni wśród trudnych warunków życia hart duszy tém dotkliwszą dla zakładu uczyniły.

Pierwsze półroczcie zakończono 30. stycznia, drugie rozpoczęto 3. lutego 1885.

Rok szkolny zakończono dnia 15. lipca 1885 dziekczyn-
nem nabożeństwem w cerkwi parafialnej i rozdaniem świadectw
szkolnych.

M. Ważniejsze rozporządzenia.

Wys. c. k. Rada szk. kr. zaliczyła w poczet książek do-
zwolonych do użytku szkolnego lub poleciła do bibliotek, na-
stępujące książki:

1. Fizykę dla niższych szkół gimnazyalnych i realnych, przez Dr. Czesława Rodeckiego w wyd. 3., rozp. z d. 20. sierpnia 1884 l. 10811.
2. Fizykę dla niższych klas gimnazyalnych i realnych, przez J. Soleskiego i
3. Zarys chemii dla użytku szkół gimnazyalnych dla VII. kl. przez dr. A. Freunda — rozp. z. d. 20. sierp. 1884 l. 7467.
4. Istoria chrystiańsko katolickoj cerkwy dla gimnazyj i szkół realnych. Z uczebnika Dr. A. Wapplera perewiw i dopownyw A. Stefanowycz rozp. z d. 20. września 1884 l. 12482.
5. Gramatyka języka łacińskiego przez Dr. Zygmunta Samolewicza wydanie 4. rozp. z d. 30. listopada 1884 l. 15892.
6. Wypisy polskie dla klas niższych c. k. szkół gimnazyalnych i realnych t. II. wyd. 5. rozp. z d. 19. marca 1885 l. 14844.
7. Prof. Trampfers Mittelschul-Atlas. Grosse Ausgabe in 51 Karten; rozp. z d. 18. kwietnia 1885 l. 2637.
8. Zarys historyi Polski i krajów z nią połączonych Dr. Anat. Lewickiego, rozp. z. d. 2. maja 1885 l. 15734.
9. Geometrya pogładowa dla użytku w klasach niższych szkół gimnazyalnych i realnych napisał Mieczysław Jarmrógiwicz, rozp. z d. 19. maja 1885 l. 10403.
10. Estetyka poezyi przez Dr. Teofila Ziembę, rozp. z d. 19. maja 1885 l. 12345.
11. Antoniego Malezewskiego „Marya“, Juliusza Słowackiego „Ojciec zadżumionych“ i Jana Kochanowskiego „Treny“. Z wydawnictwa: Arcydziała poetów polskich. Objasnieniami i wstepem opatrzył Piotr Parylak. rozp. z d. 19. maja 1885 l. 4130.
12. Najważniejsze lekarskie i jadowite rośliny środkowej Europy, ustawione systematycznie dla szkół średnich i ludowych wydanie polsko-ruskie staraniem Towarzystwa pedagogicznego, rozp. z d. 25. maja 1885 l. 4093.

13. Apostołowie słowiańscy ŚŚ. Cyryl i Metody. Napisał L. Tatomir, rozp. z d. 23. czerwca 1885 l. 6420.

Wys. c. k. Rada szk. kr. z d. 19. sierpnia 1884 l. 7803 wydaje okólnik z uwiadomieniem, iż P. Minister wyznań i oświecenia rozp. z d. 26. maja 1884 l. 10128, postanowił niektóre zmiany w dotychczas obowiązującym planie nauk w gimnazyach; poleca zarazem niektóre zarządzenia przejściowe na rok szk. 1885.

Wys. Prezydium c. k. Rady szk. kr. z d. 28 listopada 1884 l. 401, wydaje okólnik co do urządzania wieczorku na cześć A. Mickiewicza.

Wys. c. k. Rada szk. kr. z d. 26. grudnia 1884 l. 17132 uwiadamia o reskrypcie P. Ministra wyznań i oświaty z d. 6. listopada 1884 l. 922 względemniżenia cen jazdy na kolejach państwowych dla urzędników państwowych, w czynnej służbie zostających.

Wys. c. k. Rada szk. kr. z d. 31. stycznia 1885 l. 16437 uwiadamia, iż P. Minister wyznań i oświaty reskr. z d. 15. listopada 1884 l. 22255 postanowił, aby poczynając od roku szk. 1886 opłata szkolna we wszystkich państwowych szkołach średnich z wyjątkiem wiedeńskich wynosiła dla czterech klas niższych 20 złr. w. a., zaś dla czterech wyższych klas 24 złr. w. a. rocznie.

Wys. Prezydium c. k. Rady szk. kr. z d. 24. lutego 1885 l. 65 zawiadamia, iż Dyrektor gimnazyum IV. we Lwowie Wielmożny Pan Edward Hüchel zamianowany został Najwyższem postanowieniem J. C. K. Apostolskiej Mości krajowym inspektorem szkół, i że P. Minister wyznań i oświaty poruczył mu inspekcją tutejszego gimnazyum.

Wys. Prezydium c. k. Rady szk. kr. z d. 28. kwietnia 1885 l. 117 poleca stosownie do reskr. P. Ministra wyznań i oświaty z d. 5. marca 1885 l. 3796 przedkładać na przyszłość tabele kwalifikacyjne kompetentów o posady, tudzież zestawienia kompetentów (w t. z. tabeli kompetentów) w języku niemieckim.

Wys. c. k. Rada szk. kr. z d. 7. czerwca 1885 l. 6210 uwiadamia o postanowieniach P. Ministra wyznań i oświaty z d. 28. kwietnia 1885 l. 7553, dotyczących klasyfikowania z gimnastyki oraz examínów dojrzałości.

N. Klasyfikacya uczniów

za II. półrocze 1885.

KLASA I. A.

Stopień celujący:

1. Swaryczewski Józef
2. Czajkowski Karol
3. Sternbach Dawid

Stopień pierwszy:

4. Niemców Adolf
5. Jaworski Julian
6. Łobos Wiktor
7. Liebermann Samuel
8. Frey Izrael
9. Weber Benzion
10. Brzeziński Adam
11. Bałabuch Jan
12. Ludmerer Lewi
13. Fleischer Schulem
14. Boulange Jan
15. Kobierski Władysław
16. Wiesenberg Max
17. Zaleski Hipolit
18. Gaertner Pinkas

Do poprawczego egzaminu przeznaczono uczniów . . . 4

Drugi stopień otrzymało . . . 9

Trzeci stopień 2

KLASA I. B.

Stopień pierwszy:

1. Karp Mojżesz
2. Ratański Bazyli
3. Hrynyk Szymon
4. Ornstein Izrael
5. Friedmann Mojżesz
6. Müller Adolf
7. Pańkiewicz Franciszek
8. Liss Izaak
9. Waluch Jan
10. Dichter Herzel
11. Knecht Chune
12. Kontes Eliakim
13. Lindenbaum Baruch

Do egzaminu poprawczego przeznaczono uczniów . . . 7

Drugi stopień otrzymało . . . 5

Trzeci " " " . . . 4

KLASA II.

Stopień celujący:

1. Kobryn Teodor
2. Loewenkopf Izaak

Stopień pierwszy:

3. Chomiak Wojciech
4. Wiesenberg Wolf
5. Kowalczyk Jan
6. Kachnikiewicz Eugeniusz
7. Janicki Eligiusz
8. Blumenfeld Leon
9. Liebermann Nuta
10. Rosenberg Mojżesz
11. Rosenzweig Szmil
12. Rappaport Józef
13. Liebermann Arnold
14. Feuereissel Kazimierz
15. Huezyński Karol
16. Kulik Onufry
17. Reiss Szulem
18. Ozimkiewicz Stanisław
19. Kleinberg Abel
20. Gintner Maryan
21. Gottlieb Majer
22. Schechner Mechel
23. Rappaport Mojżesz
24. Turteltaub Chaim

Do poprawczego egzaminu przeznaczono uczniów . . . 9

Drugi stopień otrzymało . . . 4

Trzeci " " " . . . 3

KLASA III. A.

Stopień celujący:

1. Brings Joel
2. Gawenda Stanisław
3. Iwaniw Antoni

Stopień pierwszy :

4. Lustig Herman
  5. Sternbach Abraham młod.
  6. Madejski Kazimierz
  7. Maciurak Bazyli
  8. Schneider Samuel
  9. Kornhaber Emanuel
  10. Ornstein Leizor
  11. Sternbach Abraham star.
  12. Mesner Selig
  13. Hammermann Leib
  14. Firman Bazyli
  15. Rosenwiesen Juda
  16. Kreppel Dawid
  17. Sonnenthal Szymon
- Do poprawczego egzaminu prze-
znaczono uczniów . 4
- Stopień drugi otrzymało . 5
- „ trzeci „ . 1

KLASA III B.

Stopień celujący :

1. Lauterbach Tewel
2. Haendel Ansel
3. Halpern Nuta

Stopień pierwszy :

4. Ilnicki Włodzimierz
  5. Lauterbach Jakób
  6. Dziezka Jan
  7. Solczak Franciszek
  8. Sanocki Jan
  9. Halewski Artur
  10. Reich Ignacy
  11. Himmel Józef
  12. Liebermann Józef
  13. Liebermann Pinkas
  14. Kwaśniewski Marcei
  15. Harassek Władysław
  16. Haendel Henig
  17. Haendel Abraham
  18. Traugott Józef
  19. Horowitz Mojżesz
- Do poprawczego egzaminu prze-
znaczono uczniów . 6

Stopień drugi otrzymało . 3
„ trzeci „ . 1

KLASA IV.

Stopień celujący :

1. Kotowicz Teodor

Stopień pierwszy :

2. Rubin Hersz
3. Żupnik Michał
4. Jessyp Włodzimierz
5. Batiuk Mikołaj
6. Rozwadowski Roman
7. Solczak Michał
8. Harlender Adam
9. Swaryczewski Zdzisław
10. Kucharski Maryan
11. Kolarzowski Roman
12. Rudawski Włodzimierz
13. Pykosz Michał
14. Samuely Benjamin
15. Ginilewicz Jan
16. Baumgarten Jakób
17. Sussmann Feiweł

Do poprawczego egzaminu prze-
znaczono uczniów . 5

Stopień drugi otrzymało . 3

KLASA V.

Stopień celujący :

1. Reiter Abraham
2. Czajkowski Roman

Stopień pierwszy :

3. Ruhrberg Süsche
4. Stanowicz Elias
5. Sternbach Dawid
6. Bergwerk Aron
7. Nord Markus
8. Milian Jan
9. Oberlaender Salomou
10. Brzeziński Wiktor
11. Wiesenberg Jonasz
12. Górka Ignacy
13. Pacześniowski Stanisław
14. Dućka Jan

Do poprawczego egzaminu przeznaczono uczniów . 7
Drugi stopień otrzymało . 4

KLASA VI.

Stopień celujący :

1. Neuhoff Karol

Stopień pierwszy :

2. Balicki Mateusz

3. Knecht Leon

4. Spannbauer Kamil

5. Gartenberg Abraham

6. Pohorecki Piotr

Do poprawczego egzaminu przeznaczono uczniów . 5

KLASA VII.

Stopień celujący :

1. Czuczynski Aleksander

2. Hickiewicz Władysław

3. Blumenblatt Izidor

Stopień pierwszy :

4. Batkowski Stanisław

5. Jesyp Alexy

6. Weingarten Abraham

7. Mrozowski Hipolit

8. Lityński Bolesław

9. Fiała Władysław

10. Skobielski Józef

11. Książczyński Michał

Do poprawczego egzaminu przeznaczono uczniów . 2

Drugi stopień otrzymało . 8

KLASA VIII.

Stopień celujący :

1. Żupnik Leizor

Stopień pierwszy :

2. Paichtmann Mojżesz

3. Gottlieb Markus

4. Biskupski Ignacy

5. Blumenblatt Leon

6. Rybicki Mieczysław

7. Czuczynski Wilhelm

8. Rozwadowski Henryk

9. Allerhand Izaak

10. Friedmann Józef

11. Gottlieb Mojżesz

12. Szwabowicz Marcin

13. Lisowski Jan

14. Wiesenberg Adolf

15. Latoszyński Mikołaj

16. Komarnicki Jan.

O. Ogłoszenie

dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1886, odbędą się dnia 29, 30. i 31. sierpnia w kancelaryi gimnazyalnej od 8—12. przed i od 3—6. po południu. Późniejsze zgłaszania się nie będą podług okoliczności uwzględniane.

Każdy uczeń obowiązany jest przynieść do wpisu należycie wypełnione nacyonale, świadectwo z ostatniego półrocza i datek na bibliotekę w kwocie 1 złr.; oprócz tego każdy nowo wstępujący do zakładu metrykę chrztu lub urodzenia i taksę wstępną w kwocie 1 złr. 10 ct. Wszyscy uczniowie wstępujący do I. klasy muszą się poddać examinowi wstępnemu, który się w pierwszych dniach września z religii, języka polskiego, niemieckiego i arytmetyki, podług wymagań w IV. klasie szkoły ludowej stawianych odbędzie; — poczem dopiero ostateczne przyjęcie do zakładu nastąpi. W razie niezłożenia examinu wstępnego zostaną taksa wstępna i datek na bibliotekę zwrócone.

Uczniowie przychodzący z innych zakładów do klas wyższych, winni przynieść świadectwo z ostatniego półrocza opatrzone uwolnieniem z zakładu, w którym ostatnie półrocze przepędzili.

Rok szkolny 1886 rozpocznie się dnia 1. września wezwaniem św. Ducha w kościele parafialnym o 8. godzinie rano. W tym dniu odbędą się examina poprawcze ze wszystkich klas.

Opłata szkolna wynosi za każde półrocze 10 złr. w 4 niższych klasach, a 12 złr. w 4 wyższych klasach i powinna być najdalej do końca pierwszego miesiąca każdego półrocza złożona. O postępach i zachowaniu się uczniów mogą rodzice w niedzielę i poniedziałek między godziną 10. a 12. zasięgnąć wiadomości w kancelaryi gimnazyalnej; rodziców zamiejscowych zawiadamia się piśmiennie o złym zachowaniu się lub niepomyślnych postępach uczniów.

Uczeń chcący uczęszczać na naukę któregokolwiek z przedmiotów nadobowiązkowych winien wykazać się przyzwoleniem rodziców lub ich zastępców, a przyjęty na naukę obowiązany jest uczęszczać na lekcye regularnie i oddawać się jej z należyłą pilnością. — Opuszczenie lekcyj i zaniedbywanie się w przedmiocie wpływa niekorzystnie na ogólną cenzurę z pilności.

Обвѣщеніе дотичаче будучого шкѣльного року.

Вшеиъ ученикобѣ на будуцій шкѣльний рокъ вѣдбудеться два 29, 30. и 31. Серпня, въ канцелярїи гимназ. вѣдъ 9—12, передъ и вѣдъ 3—6. по полу дни. Позвѣщійя зглѣшеня, послѣ обстоянобъ, не будутъ уважлении.

Кождїй ученикъ повиненъ до вѣсеу принести належито выполнене націонале, свѣдоцтво зъ послѣднаго пѣвоча и датокъ на бібліотеку въ квотѣ 1. злр.; кромѣ того, кождыи нововетунаючїй до закладу, метрику крещенїа або уродженїа и таксу вступну въ квотѣ 2 злр. 10 кр. Всѣ ученики, до I. клїеи ветунаючїй, должни поддати ся нештыи вступному, который въ первыхъ дняхъ Версеня зъ религїи, языка польского, нѣмецкого и ариѳметики, ибеля вымаганъ въ IV. класѣ шкѣль народныхъ ставляныхъ, вѣдбудеся — почѣмъ ажъ остаточное принятїе до закладу наступить. Въ случаю необетанїа при нештыѣ вступномъ, така вступна и датокъ на бібліотеку звернутя.

Ученики приходящїи зъ иныхъ закладѣхъ до клїеи высшихъ должни принести свѣдоцтво зъ послѣднаго пѣвоча, заосмотрене увѣдѣньемъ зъ закладу, въ котрѣмъ послѣдне пѣвоче перевели.

Рѣкъ школьвыи 1886 розиѣчне ся дня 1. Версеня возванѣшь св. Духа въ лаг. костевѣ паравѣльномъ о 8. годнѣ рано. Тогожъ дня по полудни вѣдбудуть ся нештыи поправчїи зъ вѣсхъ клїеи.

Оплата шкѣльна выноситъ за кожде пѣвоче 10 злр. въ чотырехъ низшихъ клїеахъ, а 12 въ чотырехъ визшихъ клїеахъ, и повинна бути найдалше до кѣнцїа первого мѣсяца кождаго пѣвоча зложена.

О поступахъ и захованїу учениковѣхъ могутъ родичи въ ведѣно и поведѣлокъ межи 10. а 12. годнюю засягати вѣдомости въ дирекцїи гимназіальной: родичей замѣтцевыхъ завѣдомляеся о злѣмъ захованїу або о некорыствѣмъ поступѣхъ учениковѣхъ именованно.

Ученикъ хогячїй брати удѣль въ которѣмбудъ зъ предметѣхъ надобязковныхъ повиненъ выказати ся призовѣньемъ родичей або ихъ заступниковѣхъ а принятїи на науку, обовязанныи посѣщати лекцїи правильно и занимати ся предметомъ прилѣжно. Опущанье лекцїи и зашедванье предмета, вилывае некорытно на загальну цензуру зъ шкѣльности.

Drohobycz, dnia 15 lipca 1885.

Wojciech Białadziński,
dyrektor gimnazjum.